Bijsturing van het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019

Inhoudstafel

Inhoudstafel 2
Inleiding 3
Hoofdstuk 1: Het recht op maatschappelijke dienstverlening 6
Hoofdstuk 2: Het recht op gezin 10
Hoofdstuk 3: Het recht op onderwijs 16
Hoofdstuk 4: Het recht op werkgelegenheid 22
Hoofdstuk 5: Het recht op huisvesting 27
Hoofdstuk 6: Het recht op participatie 34
Hoofdstuk 7: Het recht op rechtsbedeling 37
Hoofdstuk 8: Het recht op cultuur en vrijetijdsbesteding 38
Hoofdstuk 9: Het recht op een inkomen 42
Hoofdstuk 10: Het recht op gezondheidszorg 44
Bijlagen 48
- Bijlage 1: Voortgangsrapport VAPA 48
- Bijlage 2: Overzicht van de acties 48
- Bijlage 3: actiefiches 48

Inleiding

Op 3 juli 2015 keurde de Vlaamse Regering het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019 (VAPA) goed. Dit actieplan heeft als focus het voorkomen en bestrijden van armoede bij gezinnen met jonge kinderen. Het geeft hiermee uitvoering aan het Regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2014-2019 waar het doorbreken van de vicieuze cirkel van generatiearmoede en de bestrijding van armoede bij gezinnen met jonge kinderen naar voor zijn geschoven als belangrijke doelstellingen voor het Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid van deze regeerperiode.

Artikel 4 § 2 van het besluit van de Vlaamse Regering van 15 mei 2009 betreffende de armoedebestrijding schrijft voor dat de Vlaamse Regering twee jaar na de inwerkingtreding van het VAPA, dit actieplan moet evalueren en zo nodig bijsturen. Het steunt daarvoor op een voortgangsrapportage over de uitvoering van het actieplan en op een analyse van gewijzigde maatschappelijke ontwikkelingen die relevant zijn voor het armoedebestrijdingsbeleid.

Na de kennisname door de Vlaamse Regering op 31 maart 2017 van het voortgangsrapport en de Vlaamse Armoedemonitor 2017, heeft de coördinerend minister voor armoedebestrijding aan het Horizontaal Permanent Armoedeoverleg (HPAO) gevraagd om de bijsturing van het VAPA voor te bereiden. Dit overeenkomstig artikel 7 van het besluit van de Vlaamse Regering van 15 mei 2009 betreffende de armoedebestrijding. Het HPAO kwam hiertoe samen op 5 en 22 mei 2017.

Deze bijsturing dient samen gelezen te worden met de acties binnen het doelstellingenkader van het initiële VAPA en het voortgangsrapport van 31 maart 2017. We benadrukken dat de acties uit het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019 onverkort van kracht blijven en dienen uitgevoerd te worden. In voorliggend bijgestuurd VAPA worden de bestaande acties dan ook hernomen, maar worden een aantal klemtonen gelegd en extra acties opgenomen.

Het VAPA vertrekt vanuit volgende gemeenschappelijke visie: "**we voeren een structureel participatief armoedebestrijdingsbeleid en zetten daarbij versterkt in op het voorkomen en bestrijden van armoede bij gezinnen met jonge kinderen. Ter ondersteuning hiervan voeren we een geïntegreerd bestuur**." Dat de focus op gezinnen met jonge kinderen broodnodig is en dus ook in voorliggende bijsturing behouden blijft, blijkt uit de kansarmoede-index van Kind & Gezin. In de periode 2014-2016 vond 12,8% van de geboorten in het Vlaamse Gewest plaats in een kansarm gezin. Dit cijfer is onafgebroken gestegen sinds 2004 en inmiddels verdubbeld. Zoals reeds in het Vlaamse Regeerakkoord bepaald, stimuleren we in het armoedebestrijdingsbeleid de zelfredzaamheid van mensen, opdat zoveel mogelijk mensen (volwaardig) kunnen participeren aan de samenleving en ten volle kunnen genieten van alle sociale grondrechten. Dit blijven de uitgangspunten bij voorliggend bijgestuurd VAPA.

Het Vlaams armoedebestrijdingsbeleid is een inclusief beleid, gericht op iedereen die zich in armoede bevindt. Het risico om in armoede te belanden is echter niet voor iedereen even groot. Zo worden de personen die behoren tot de doelgroepen van het gelijkekansen- en integratiebeleid in bepaalde gevallen met bijkomende en specifieke drempels geconfronteerd. De aanpak van die drempels dient dus niet uitsluitend vanuit het armoedebestrijdingsbeleid te gebeuren; ook het gelijkekansen- en

integratiebeleid kunnen bijdragen aan het voorkomen en bestrijden van armoede. Een overzicht van de maatregelen die de Vlaamse Regering in dat verband neemt, is terug te vinden in het Horizontaal Integratiebeleidsplan 2016-2019 en in het Horizontaal Gelijkekansenbeleidsplan 2016-2019 (beiden goedgekeurd op 15 juli 2016).

Armoede wordt vaak beïnvloed door externe factoren, waar we vanuit het Vlaamse beleid geen invloed op hebben. Na de goedkeuring van het VAPA in 2015 deed zich de vluchtelingencrisis voor dat het Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid voor bijkomende uitdagingen stelt. Uit analyses van het Agentschap Integratie en Inburgering[1], weten we dat asielzoekers, erkend vluchtelingen en subsidiair beschermden over het algemeen lager opgeleid zijn dan de gemiddelde nieuwkomer. Dit vertaalt zich onder meer in een lagere alfabetiseringsgraad en een lager (of helemaal geen) diploma. Het is evident dat dit het risico om in armoede terecht te komen vergroot. Bovendien doet het relatief grote aandeel alleenstaanden onder de vluchtelingen vermoeden dat op termijn gezinsmigratie op gang zal komen. Het stabiliseren van de asielinstroom betekent dus geenszins dat de uitdagingen op vlak van integratie zouden verminderen. Integendeel, de effecten van de vluchtelingencrisis op het Vlaams beleid zullen nog lange tijd voelbaar blijven. Er werden dan ook extra middelen vrijgemaakt, o.a. voor extra inburgeringstrajecten en lessen NT2, erkenning van diploma's, loopbaanoriëntatie, de ondersteuning van gemeenten, woonbegeleiding, psychosociale en traumabegeleiding en opvang voor (niet-begeleide) minderjarige nieuwkomers.

Een andere belangrijke evolutie sinds de goedkeuring van het VAPA is dat het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) in Vlaanderen sinds augustus 2015 maand na maand gedaald in vergelijking met het voorgaande jaar. Waar het aantal NWWZ in augustus 2015 nog 247.826 bedroeg, is dit in mei 2017 geslonken tot 201.762. Zo is de werkloosheidsgraad in Vlaanderen gedaald van 8,3% naar 6,7%.

In de hoofdstukken in deel I wordt per grondrecht weergegeven waar we vandaag staan sinds de goedkeuring van het VAPA in juli 2015, welke acties uit het VAPA lopen en gecontinueerd worden. We gebruiken daarbij zoveel mogelijk de cijfers en grafieken uit de Vlaamse Armoedemonitor 2017, hoewel deze voornamelijk steunt op de cijfers van de EU SILC enquête 2015 en die slaan op het inkomensjaar 2014. Vele cijfers in de Armoedemonitor blijven stabiel.

Vervolgens wordt per grondrecht opgelijst waar we de volgende periode extra zullen op inzetten. Daarbij focussen we voornamelijk op de grondrechten die door het HPAO werden geïdentificeerd als die grondrechten waar de Vlaamse Regering op dient te focussen: maatschappelijke dienstverlening, gezin, onderwijs, werk en huisvesting.

We zijn ervan overtuigd dat de grootste hefbomen tegen armoede – voor zover deze binnen de bevoegdheden van de Vlaamse overheid vallen – zich op deze vlakken situeren en dat via acties in deze domeinen de grootste winsten in het voorkomen en bestrijden van armoede en sociale uitsluiting te behalen zijn. Zo is het hebben van een inkomen uit arbeid de beste buffer tegen armoede en draagt het hebben van een job bij tot meer sociale relaties en zelfontwikkeling. Er wordt dan ook sterk ingezet op acties die mensen helpen in een traject naar werk (via initiatieven in diverse beleidsdomeinen). Het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen is dan weer cruciaal in het doorbreken van de generatie-armoede. Voorts trachten we als overheid onze middelen ook zo preventief, structureel en effectief mogelijk in te zetten. Bijvoorbeeld inzake nutsvoorzieningen vertaalt zich dit in inspanningen die zich

[1] http://www.integratie-inburgering.be/cijfers-over-asiel

in de eerste plaats richten op het terugdringen van het verbruik via renovatie. Op die manier proberen we in dit geval met eenmalige middelen een duurzaam effect voor mensen in armoede te bereiken.

Deel II bestaat uit bijlagen waaronder het voortgangsrapport dat op 31 maart 2017 aan de Vlaamse Regering werd voorgelegd, een overzicht van alle bestaande en nieuwe acties van het bijgestuurde VAPA evenals een bundeling van alle actiefiches opgenomen.

Hoofdstuk 1: Het recht op maatschappelijke dienstverlening

Waar staan we vandaag?

In Vlaanderen beschikken we over een uitgebreid sociaal vangnet. Burgers kunnen bij diverse overheden terecht voor een heel gamma aan tegemoetkomingen en maatregelen (school- en studietoelage, huursubsidie …). Toch slaagt nog niet iedereen er in deze rechten effectief op te nemen. Daarom blijft de Vlaamse Regering inzetten op een laagdrempelige, kwaliteitsvolle en toegankelijke dienstverlening. Vanuit de doelstelling om preventief te werk te gaan, wordt daarbij ook ingezet op automatische rechtentoekenning waar mogelijk, naast administratieve vereenvoudiging en proactieve dienstverlening als belangrijke instrumenten om deze 'onderbescherming' te bestrijden.

Acties die hierop inspelen komen ook nog aan bod onder de hierna volgende hoofdstukken (bv. Huizen van het Kind, hervorming eerstelijnsgezondheidszorg, automatische toekenning van de school- en studietoelage, de Vlaamse Sociale Bescherming…).

De Zesde Staatshervorming creëerde de mogelijkheid en opportuniteit om grondig na te denken over de reorganisatie van de hulpverlening op de eerste lijn, zowel op vlak van structuren als inhoud. Een laagdrempelige eerstelijnshulp moet toelaten om mensen met vragen en problemen te bereiken en snel vooruit te helpen. Op 18 december 2015 nam de Vlaamse Regering in dit kader akte van de conceptnota "een geïntegreerd breed onthaal". Dit **Geïntegreerd Breed Onthaal** dient twee belangrijke doelen: onder regie van het lokale bestuur een brede, herkenbare en laagdrempelige toegang tot hulp realiseren en inzetten op de strijd tegen onderbescherming. Doelstelling is dat elke burger met om het even welke vraag op een aanvaardbare afstand ergens terecht kan en voortgeholpen wordt. Onthaal moet hierbinnen een proactieve invulling krijgen, om te verzekeren dat ook burgers die niet op eigen kracht aansluiting vinden, bereikt worden. De kernactoren in dit Geïntegreerd Breed Onthaal zijn de sociale diensten van OCMW en gemeente, de Centra Algemeen Welzijnswerk en de Diensten Maatschappelijk Werk van de Ziekenfondsen. Zij vormen de spil van een samenwerkingsverband met zowel lokale basis- of faciliterende actoren (samenlevingsopbouw, armoedeverenigingen, huisartsen, thuiszorgdiensten …) als het achterliggende begeleidingsaanbod.

In het najaar 2016 zijn elf projecten van start gegaan om de uitgangspunten van het Geïntegreerd Breed Onthaal verder uit te diepen en in de praktijk uit te testen.. Ze worden daarbij ondersteund via een aanbod van procesbegeleiding en lerende netwerken. De pilootprojecten lopen tot en met april 2018. Een wetenschappelijke opvolging en evaluatie moet toelaten om uit deze pilootprojecten de nodige lessen te trekken voor een verdere uitrol van het Geïntegreerd Breed Onthaal over Vlaanderen. Aan de projecten wordt gevraagd zich niet in de eerste plaats te focussen op het organisatorische kader, maar op acties die effectief leiden tot een betere rechtentoekenning. In het bijzonder zetten ze in op outreachend en proactief werken. Na een opstartfase is het merendeel van de projecten in volle uitvoering. De diversiteit in de projecten, zowel in benadering als regionale inbedding, biedt mogelijkheden om voldoende goede en gediversifieerde praktijken te ontsluiten zodat ingespeeld kan worden op de lokale realiteit en noden. Globaal genomen zien we dat er een drietal benaderingen zijn: wijkgericht, doelgroepgericht of vertrekkend vanuit een fysiek aanspreekpunt. Er zijn projecten in een meer landelijk gebied met op het grondgebied een aantal zorgvoorzieningen zoals bijvoorbeeld

Zoersel, in een landelijk gebied met een minder uitgebouwd netwerk van zorg- en welzijnsvoorzieningen zoals Avelgem en Anzegem en ten slotte in een stedelijk gebied zoals Gent.

Het nieuwe **decreet lokaal sociaal beleid**, dat in werking zal treden in 2019, heeft o.a. tot doel om toegankelijke sociale hulp- en dienstverlening te garanderen en onderbescherming aan te pakken. Om hier aan tegemoet te komen, realiseert het lokaal bestuur een Sociaal Huis, als herkenbaar aanspreekpunt voor burgers met betrekking tot het aanbod van lokale sociale hulp- en dienstverlening. Vanuit dit Sociaal Huis zal het 'geïntegreerd breed onthaal' gerealiseerd worden dat specifieke aandacht heeft voor kwetsbare groepen, waaronder mensen in armoede.

Ook past in dit verhaal de **integratie van de OCMW's in de gemeenten** om een sterker geïntegreerd sociaal beleid voor de inwoners van een gemeente te realiseren. Dit zorgt voor een eenheid van beleid inzake sociale zaken en armoedebestrijding. Dit maximaal geïntegreerd en inclusief lokaal beleid binnen de gemeente zorgt voor meer duidelijkheid voor de burgers en werkt drempelverlagend. Het verlagen van drempels zorgt ervoor dat de dienstverlening van de OCMW's toegankelijker wordt.

De **werkgroep sociale correcties** van het HPAO heeft de inventaris van de sociale rechten die onder de bevoegdheid van de Vlaamse Regering vallen geactualiseerd en verfijnd. Uit de inventaris blijkt een grote diversiteit in doelgroepomschrijvingen en voorwaarden. In een volgende stap worden voor de belangrijkste sociale maatregelen de criteria, om in aanmerking te komen voor sociaal corrigerende maatregelen, juridisch uitgediept en geanalyseerd.

Specifiek voor alleenstaande ouders, een van de kwetsbare groepen inzake armoede, heeft de Vlaamse overheid een website waar alle bruikbare informatie voor deze groep toegankelijk wordt aangeboden: **www.alleenstaandeouder.be**. Het contactformulier op de website fungeert tevens als eerstelijnshulp. Deze website werd geactualiseerd en wordt sinds kort opgevolgd door de Nederlandstalige Vrouwenraad.

"De Roma vormen een kansarme groep die bijzonder vatbaar is voor sociale uitsluiting en armoede. Sinds 1 september 2012 werden vanuit het beleidsveld Stedenbeleid jaarlijks projectsubsidies toegekend voor de projecten 'Buurtstewards'. De buurtstewards werden ingezet in de centrumsteden waar er een sterke aanwezigheid is van Roma, met name Antwerpen, Gent, Sint-Niklaas en Brussel (Vlaamse Gemeenschapscommissie). De buurtstewards vormen de brug tussen de Romabevolking, de stadsdiensten en sociale voorzieningen. Ze genieten het vertrouwen van de doelgroep, geven informatie, bemiddelen, duiden de boodschap en leiden toe naar voorzieningen. Aan de voorzieningen geven ze duiding over de Roma-achtergrond en geven ze ondersteuning om de werking meer toegankelijk en geschikt te maken voor Roma. De bemiddelaars nemen echter geen kerntaken over van andere voorzieningen. Op basis van het eindevaluatierapport is beslist om de projecten vanaf 1 september 2016, met het oog op lokale verankering in de reguliere voorzieningen en stadsdiensten, verder te continueren vanuit het beleidsveld Inburgering. Tot 2020 wordt hiervoor jaarlijks 800.000 euro voorzien. Aan de betrokken steden werd bovendien gevraagd om een stappenplan uit te werken met het oog op een structurele verankering van de werking bij afloop van de projectsubsidie."

Waar zetten we extra op in?

De principes en doelstellingen van de projecten '**geïntegreerd breed onthaal'** met nadruk op rechtentoekenning en strijd tegen onderbescherming zijn, op basis van de eerste ervaringen en besprekingen, verankerd in het decreet lokaal sociaal beleid. Op die manier wordt een basis gecreëerd voor een verdere implementatie, rekening houdend met de resultaten van de proefprojecten.
In diverse beleidsteksten wordt ondertussen het 'geïntegreerd breed onthaal' erkend als aanspreekpunt en knooppunt van expertise voor een brede vraagverheldering onder meer in eerstelijns juridische bijstand, de link welzijn en gezondheid binnen de eerstelijnszones, het inbedden van de trajecten maatschappelijke oriëntatie uit het werk-zorg decreet.
Wat dit laatste betreft voorzien we vanaf 2018 de mogelijkheid voor bestaande of nieuwe projecten om de interventies in het kader van deze trajecten maatschappelijke oriëntatie verder vorm te geven en te evalueren. Ook hier zal de nadruk liggen op maximale rechtentoekenning.

De **werkgroep sociale correcties** zet diens werkzaamheden verder. Een aantal essentiële aspecten die voor een doelgroepafbakening van belang zijn, worden in kaart gebracht en uitgediept. Dit zal tegen 2018 afgerond worden. Parallel daarmee wordt bij de sociale rechten die nog niet automatisch toegekend worden, bekeken welke knelpunten deze toekenning in de weg staan. Ook zal de werkgroep nagaan hoe het MAGDA-principe (de overheid die gegevens slechts eenmaal opvraagt van burgers) in de praktijk kan omgezet worden in het kader van automatische rechtentoekenning.

De **werkgroep omtrent toegankelijkheid** van dienstverlening binnen het HPAO werkt aan een screeningsinstrument dat (aandachts)ambtenaren (armoedebestrijding) kan helpen om de toegankelijkheid van initiatieven na te gaan. Het ontwerp van dit instrument wordt tegen het zomerreces afgerond en zal nadien besproken worden op het HPAO (najaar 2017). Dit instrument moet in de eerste plaats een stimulator zijn om aandacht te hebben voor toegankelijkheid voor maatschappelijk kwetsbare groepen.

Voorts zal bekeken worden om in het najaar 2017 een projectoproep te lanceren omtrent **outreachende dienstverlening ten aanzien van de meest kwetsbare gezinnen**, zijnde de gezinnen met zeer lage werkintensiteit. Daarmee wensen we diensten te stimuleren om deze zeer kwetsbare doelgroep op te zoeken, rechten pro-actief toe te kennen en acties te ondernemen die zowel de werkintensiteit van de ouders verhogen als de ontwikkelingskansen van de kinderen vergroten.

De Vlaams minister bevoegd voor Stedenbeleid voorziet in 2017 een krediet van 2.900.000 euro ter subsidiëring van **'investeringen sociale infrastructuur'**. Via deze oproep wil de minister de 13 centrumsteden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteunen om investeringsprojecten op te zetten voor 'sociale infrastructuur' die bijdragen aan het terugdringen van (kans)armoede in de stad en het verhogen van zelfredzaamheid van mensen in (kans)armoede.

Door de integratie van de interbestuurlijke producten- en dienstencatalogus (IPDC) en de Rechtenverkenner creëren we een nieuw basisregister, namelijk het **Dienstverleningsregister**. Op termijn wordt ook bekeken om de Premiezoeker mee op te nemen. Dat moet leiden tot accurate en consistente informatie over onze dienstverlening en de rechten voor burgers. We verlagen

drempels zodat burgers veel sneller en effectiever de weg vinden naar de producten, diensten, premies ... waar ze recht op hebben.

Hoofdstuk 2: Het recht op gezin

Waar staan we vandaag?

In het VAPA 2015 werd bepaald dat gezinnen met jonge kinderen de focus vormen van het Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid. Deze keuze volgde de vaststelling dat de kansarmoede-index van Kind & Gezin sinds 2004 onafgebroken is gestegen en op die manier praktisch verdubbeld was, in tegenstelling tot de doelstelling in het kader van het Pact 2020. De eerste levensjaren van kinderen zijn dan ook cruciaal voor de ontwikkeling van intellectuele, emotionele en sociale vaardigheden van jonge kinderen en het doorbreken van de armoedespiraal. Om deze spiraal te doorbreken, moeten we inzetten op de gehele levensomstandigheden van alle (aanstaande) gezinnen met jonge kinderen, zodat elk kind zich maximaal kan ontwikkelen. Enkele acties spelen hier duidelijk op in door de focus naar de vroegste levensfase (bij voorkeur al vanaf de zwangerschap zoals bv. bij het nieuwe subsidiekader voor preventieve gezinsondersteuning) van een kind te verplaatsen (0 tot 3 jaar).

In de periode 2014-2016 vond 12,8% van de geboorten in het Vlaamse Gewest plaats in een kansarm gezin. Bij de omgevingsanalyse van het VAPA in 2015 bedroeg dit cijfer nog 11,2 %. De nood aan focus op gezinnen met jonge kinderen wordt dus bevestigd.

Kind & Gezin stelt daarbij vast dat kansarmoede sterker stijgt bij kinderen met een moeder van niet-Belgische origine en dat er de laatste jaren ook meer kinderen geboren worden met een moeder van niet-Belgische origine. Ook wordt daarbij een effect opgemerkt van ingeweken kinderen geboren in de jaren 2014-2015. Binnen de groep van kinderen geboren in een kansarm gezin zien we tevens dat de groep kinderen geboren met een moeder herkomst van de groep Aziatische, Noord-Amerikaanse en andere landen sinds 2014 met 27% is gestegen. Deze groep omvat o.a. de landen Syrië, Irak en Afghanistan. We zetten daarom ook sterk in op Nederlandse lessen, inburgering, mogelijkheden tot bijscholing,… om de ouders van deze kinderen maximale kansen te geven en sporen hen ook aan om deze kansen te grijpen.

Een belangrijke realisatie in het bestrijden van kinderarmoede is de hervorming van de kinderbijslag. In 2017 zal het ontwerpdecreet **Groeipakket** worden besproken in het Vlaamse Parlement en zullen er uitvoeringsbesluiten worden voorbereid. De armoedetoets heeft alvast aangetoond dat het nieuwe systeem de armoede bij minderjarigen met -1,5 pcp verder zal terugdringen en bij nieuwe gezinnen met -1,3 pcp. De implementatie van het Groeipakket is voorzien in 2019. Bovendien blijkt uit de cijfers ook dat – voor die gezinnen wiens inkomen ondanks deze hervorming niet boven de armoededrempel uitstijgt – de armoedekloof wel aanzienlijk wordt gereduceerd (gemiddeld met 17%). Nieuw is dat voortaan ook mensen met een laag inkomen uit arbeid kunnen aanspraak maken op een sociale toeslag. Het budget voor sociale toeslagen is bijna verdrievoudigd.

De Vlaamse Regering keurde in 2017 het ontwerp van decreet tot oprichting van een publiekrechtelijk vormgegeven extern verzelfstandigd agentschap Vlaams Agentschap voor de Uitbetaling van Toelagen in het kader van het Gezinsbeleid, tot vaststelling van vergunningsnormen voor private uitbetalingsactoren en tot wijziging van het decreet van 30 april 2004 betreffende de oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid Kind en Gezin.

Het EVA heeft als opdracht om samen met de private uitbetalingsactoren een goed uitgewerkte loketfunctie te organiseren, zowel fysiek via de Huizen van het Kind als via digitale weg. Het EVA zal er voor zorgen, in overleg met de private uitbetalingsactoren, dat de fysieke loketten voldoende geografisch verspreid en vlot bereikbaar zijn. De loketfunctie voorziet zowel in fysieke als digitale mogelijkheden, voldoende geografische spreiding en vlotte bereikbaarheid. Naast de activiteiten op de eigen vestigingen van de uitbetalingsactoren is complementair een samenwerkingsovereenkomst met de Huizen van het Kind vereist.

Met de **Huizen van het Kind** heeft men volwaardige basisvoorzieningen voor ogen, waar tal van partners, zoals kinderopvang, opvoedingsondersteuning, onderwijs, vrijetijdsactoren… lokaal samengebracht worden. Op deze wijze tracht men elke (aanstaande) ouder en elk kind met elke vraag of ondersteuningsbehoefte bij te staan. De Vlaamse overheid wil de Huizen van het Kind voorzien in de 308 Vlaamse gemeenten en in Brussel. Momenteel zijn er 137 Huizen van het Kind erkend met een werkingsgebied dat 194 Vlaamse gemeenten en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beslaat. Het aantal gemeenten dat bereikt wordt via de Huizen van het Kind steeg van 170 in 2015 naar 194.

Volgende mijlpalen werden in de loop van 2016 gehaald in het kader van **gezinsondersteuning**:

- het informatieaanbod (o.a. zwangerschapsmagazine, Kind in Beeld) werd aangepast met focus op ouderschap en met bijzondere aandacht om de informatie toegankelijk te maken voor kwetsbare (aanstaande) ouders;
- het thema prenataal ouderschap werd uitgewerkt en voorbereid om te integreren in de dienstverlening aan kwetsbare gezinnen in functie van het opstarten van een individueel traject bij kwetsbare aanstaande ouders;
- de positionering van de prenatale dienstverlening werd meegenomen in de afstemming van het lokale (prenatale) zorgaanbod binnen de Huizen van het Kind;
- de ontwikkeling van een prenataal zorgpad werd geëxploreerd, onder meer in functie van de drempels die een inadequate opvolging van de zwangerschap veroorzaken, en mogelijke remediëring.

In het kader van **preventieve gezinsondersteuning** worden in de periode 2017-2019 zes projecten gesubsidieerd die vernieuwende en verbrede laagdrempelige initiatieven nemen inzake gezinsondersteuning voor aanstaande gezinnen en gezinnen met jonge kinderen met het oog op de bestrijding van kinderarmoede. Belangrijk hierbij te vermelden is dat er nu nog vroeger in ondersteuning wordt voorzien (al vanaf de zwangerschap) en dat gezinnen ook meer integrale begeleiding kunnen krijgen. In 2016 werd gestart met de uitrol en de verbreding van het concept **'Buddy bij de wieg'**. Hierbij gaan studenten Vroedkunde of Maatschappelijk Werk een kwetsbaar gezin laagdrempelige ondersteuning bieden vanaf de zwangerschap tot 2 jaar na de bevalling.

In 2015 werd een eerste **gezinsenquête** opgestart. De gezinsenquête is een schriftelijke enquête bij gezinnen met kinderen tussen 0 en 25 jaar met vragen over de thema's gezinsvorming en gezinsontbinding, de combinatie gezin, zorg en werk en opvoeding. Om ook voldoende zicht te krijgen op de situatie van gezinnen van niet-EU herkomst, werd een bijkomende steekproef getrokken van 2000 personen. De resultaten van beide gezinsenquêtes worden momenteel verwerkt.

Ook het beleidsdomein Jeugd heeft werk gemaakt van een meer optimale samenwerking tussen verschillende partners via het **Vlaamse jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan**. De structurele en integrale aanpak van armoede bij kinderen én jongeren is een belangrijke doelstelling van dit plan.

Armoedebestrijding is een verantwoordelijkheid van alle bestuursniveaus. De Vlaamse overheid biedt daarom dan ook ondersteuning aan de lokale besturen – als het meest burgernabije bestuursniveau – in het voeren van een lokaal armoedebestrijdingsbeleid. Het behoud van de jaarlijkse groeivoet van het Gemeentefonds vormt hierbij een belangrijke duw in de rug. Daarnaast organiseren we ook **lerende netwerken lokale kinderarmoedebestrijding**, die lokale besturen toestaan om kennis en ervaringen uit te wisselen. Tot slot wordt er in opdracht van de Vlaamse minister voor Armoedebestrijding een onderzoek gevoerd naar de lokale regierol inzake armoedebestrijding.

Gezinnen in armoede maken ook minder gebruik van kinderopvang. Uit onderzoek blijkt dat 65% van de kinderen in een gezin met hoog inkomen kinderopvang gebruiken, tegenover slechts 19% van de kinderen in een gezin met een laag inkomen.

Inzake de uitbouw van de **kinderopvang** maakte de Vlaamse Regering middelen vrij met nieuwe subsidies voor de kinderopvang van baby's en peuters, onder meer op de inkomensgerelateerde kinderopvang en kinderopvanginitiatieven met de plussubsidie (subsidie voor kinderopvang die kwetsbare gezinnen ondersteunt). In 2015 – 2016 werden 835 extra plaatsen voorzien met inkomenstarief en 1235 inkomensgerelateerde plaatsen kregen eveneens verdere ondersteuning via de plussubsidie. Verder werd een belemmering opgeheven in de regelgeving waardoor sommige kinderopvanginitiatieven wel het inkomenstarief konden vragen voor de kinderopvang baby's en peuters die ze aanbieden, maar niet voor de buitenschoolse kinderopvang die ze eveneens aanbieden, zodat ouders een tarief betalen aangepast aan de draagkracht van hun gezin.

Op 18 december 2015 werd de geadviseerde conceptnota 'Krachtlijnen voor een nieuwe organisatie van de **opvang en vrije tijd van kinderen**' goedgekeurd door de Vlaamse Regering. Momenteel wordt werk gemaakt van een eerste voorstel van decreet. Eén van de centrale doelstellingen is het bevorderen van sociale cohesie en gelijke kansen.

Bijzondere aandacht in het kader van de samenwerking tussen de beleidsdomeinen Onderwijs en Welzijn gaat naar **kleuterparticipatie en de transities thuis-kinderopvang-kleuteronderwijs**. In 2017 wordt een actieplan goedgekeurd en in het najaar worden verschillende acties uitgevoerd. Deze acties richten zich onder meer op het versterken van de lokale samenwerking tussen Huizen van het Kind en lokale onderwijsactoren, het verzekeren van continuïteit in de ondersteuning van kwetsbare gezinnen, het ontsluiten van werkmateriaal en inspirerende praktijken, het opzetten van proeftuinen.

In het inburgeringsbeleid bleek dat het niet evident is om bepaalde groepen nieuwkomers te bereiken, zoals laaggeletterde moeders of 16-18 jarigen. Zij lopen daardoor een groter risico om in armoede terecht te komen. Via experimentele projecten stimuleren we samenwerkingsverbanden van actoren. De **proeftuinen 'centrale begeleiding voor 16- tot 18-jarige nieuwkomers uit derde landen'** werden opgestart eind 2015. In deze proeftuinen wordt op een experimentele basis gezocht naar diverse vormen van centrale begeleiding van deze minderjarigen (ook niet-begeleide minderjarigen). Hierbij is er ook aandacht voor de ontwikkeling van een geïntegreerd trajectplan en/of het uitwerken van een

zomeraanbod. De ervaringen van deze proeftuinen worden uitgewisseld via een lerend netwerk. Ook de **proeftuinen 'inburgering op maat voor laaggeletterde vrouwen met jonge kinderen'** werden opgestart eind 2015. Bij de uitvoering van deze proeftuinen is er aandacht voor het geïntegreerd werken op vlak van maatschappelijke oriëntatie, NT2, opvoedingsondersteuning en kinderopvang. De nadruk bij deze projecten ligt vnl. op het aanbieden van Nederlandse taallessen via een laagdrempelig aanbod (oefenkansen Nederlands), de ondersteuning van de moeders bij de zorg en opvoeding van hun kinderen en het verhogen van de ontwikkelingskansen van de kinderen.

Intussen lopen de 22 projecten **"gezonde en betaalbare maaltijden gekoppeld aan integrale gezinsondersteuning"** die eind 2015 werden opgestart. Het doel van deze projecten is tweeledig: enerzijds bieden we betaalbare, gezonde voeding aan jonge kinderen van kwetsbare gezinnen aan, naast sociale tarieven voor de ouders. De keuze om dit niet gratis aan te bieden is bewust: we laten gezinnen in armoede meer in hun eigenwaarde als zij een bijdrage kunnen betalen om zaken zelf te verwerven. Daarnaast wordt er aan deze maaltijden integrale gezinsondersteuning gekoppeld. Dit moet helpen om drempels tot hulpverlening voor kwetsbare gezinnen te verlagen. De meeste projecten zullen afgerond worden in 2018. Deze projecten worden momenteel begeleid door een lerend netwerk dat inzet op kennis- en ervaringsuitwisseling. Parallel rapporteren deze projecten over het aantal verstrekte maaltijden en de aangeboden integrale gezinsondersteuning. Op deze manier kunnen deze projecten van nabij opgevolgd en ondersteund worden waar nodig. In 2016 werden net geen 28.000 €1-maaltijden verdeeld. We zien een graduele stijging van dit aantal doorheen het jaar, die zich ook doorzet in het eerste kwartaal van 2017 (meer dan 10.000 €1-maaltijden verdeeld).

De uitvoering van het **actieplan jeugdhulp** is in volle werking. Een van de uitgangsprincipes in het decreet Integrale Jeugdhulp is zorgen voor toegankelijke jeugdhulp. De jeugdhulp is zo georganiseerd dat deze betaalbaar, begrijpbaar, beschikbaar, betrouwbaar en bereikbaar is voor elkeen. Daartoe worden verschillende instrumenten ingezet en is er aandacht voor alle doelgroepen. De toegang tot de jeugdhulp werd in 2015 verbeterd door verschillende initiatieven (bv. betere bekendmaking van cliëntoverleg en bemiddeling).

Een andere actie waar binnen jeugdhulp werk wordt van gemaakt, betreft de **link tussen jeugdhulp en volwassenhulpverlening**. In dat kader werd een basismodel ontwikkeld welke elementen moeten deel uitmaken van een goede nazorg voor jongeren die de jeugdhulp verlaten op hun 18 jaar. Daarnaast liep een project om begeleid zelfstandig wonen voor 17-jarigen op een andere manier te benaderen: niet het zelfstandig wonen op zich (soms in alle eenzaamheid) maar er voor zorgen dat de jongeren een context hebben/creëren van waar ze zich maatschappelijk kunnen integreren, staat centraal.

Daarnaast werd in 2015 de **typemodule contextbegeleiding** in functie van positieve heroriëntering geïntroduceerd en geïmplementeerd in de sector. De organisaties voor bijzondere jeugdbijstand kregen hiervoor in 2015 een uitbreiding en een aantal organisaties realiseerden een ombouw die samen een totaal van 439 modules positieve heroriëntering opleverde. In functie van positieve heroriëntering zullen in 2017 nog 90 extra modules contextbegeleiding positieve heroriëntering in de sector geïntegreerd worden. Het einde van de implementatie is voorzien voor 2020.

Waar zetten we extra op in?

In 2017 wordt een basissubsidie voorzien voor 4.574 bestaande plaatsen groepsopvang die nog geen subsidies van Kind en Gezin krijgen en worden 648 extra plaatsen met inkomenstarief (trap 2) gecreëerd. Daarnaast worden minstens 180 extra plaatsen met de plussubsidie gecreëerd, waar kinderen uit kwetsbare gezinnen voorrang krijgen, in het kader van de KOALA-projecten. In het kader van deze projecten wordt er niet alleen op kinderopvang ingezet, maar ook op brede preventieve gezinsondersteuning. Er wordt een budget aan gekoppeld van 30 miljoen euro, gespreid over 10 jaar.

Ook in 2018 en 2019 streven we naar een verdere uitbouw van kwaliteitsvolle en toegankelijke kinderopvang in Vlaanderen.

Om op korte termijn de beschikbare kinderopvang toegankelijker te maken, streven we er naar om de toekenning van het voordeeltarief in de kinderopvang (1,56 euro per dag) te faciliteren voor mensen in armoede. Daarnaast wordt onderzocht of het huidige systeem van de respijtdagen bijgestuurd kan worden in functie van de haalbaarheid voor kwetsbare gezinnen.

Gevolg gevend aan de recente publicatie '*Op de barricade. Jeugdhulp tegen Gezinsarmoede*[1]' van Caritas Vlaanderen, waarin o.a. bleek dat begeleiders uit de sector jeugdhulp vragende partij zijn omtrent vorming inzake armoede, zal er in overleg met de koepels worden afgesproken op welke manier bijkomende acties omtrent sensibilisering omtrent armoede kunnen worden opgezet.

Een bijkomende versterking in de Jeugdhulp van 25 miljoen euro maakt het mogelijk de brede instap te versterken en een bijkomend aanbod rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp te creëren dat snelle, outreachende ondersteuning en hulpverlening biedt. Deze investering is gekoppeld aan duidelijke netwerkafspraken.

Er zal onderzocht worden of er in 2017 in samenwerking met het Kinderarmoedefonds van de Koning Boudewijnstichting een **Hackathon** gericht op kinderarmoede bestrijding kan worden georganiseerd. Bij een Hackathon worden mensen samengebracht om tot innovatieve oplossingen te komen voor concrete situaties. In dit geval zou het onder andere kunnen gaan omtrent het doorbreken van sociaal isolement voor mensen in armoede. De uitkomsten van de Hackathon zullen aangewend worden om een nieuwe projectoproep van het Kinderarmoedefonds te inspireren.

Zowel de proeftuinen m.b.t. minderjarige nieuwkomers als deze m.b.t. laaggeletterde moeders met jonge kinderen liepen normaal gezien af op 31 december 2016. Uit de tussentijdse evaluaties bleek dat het ontwikkelde aanbod zeer waardevol is:

- Minderjarige nieuwkomers: Op het niveau van de jongere draagt de dienstverlening bij aan de identiteitsontwikkeling en de integratie op diverse vlakken. Ook op het niveau van actoren werden positieve resultaten geboekt. Er werd gewerkt aan de randvoorwaarden, zoals duidelijke opdrachten en taakafbakeningen, informatie-uitwisseling en samenwerking met het oog op een geïntegreerd, laagdrempelig traject dat duidelijk is voor de jongere.

[1] Smeyers Thijs, *Op de barricade. Jeugdhulp tegen gezinsarmoede*, Lannoo Campus, 2017, 200p.

- Laaggeletterde moeders met jonge kinderen: Zowel voor de moeders als voor de kinderen kunnen positieve effecten worden voorgelegd. De moedergroepen kennen bijzonder weinig uitval. Moeders worden intens begeleid om samen in groep bestaande drempels (zoals mobiliteit, kinderopvang,…) te overwinnen. Kwetsbare laaggeletterde moeders zien (terug) de mogelijkheden van levenslang leren. Via de proeftuinen hebben de moeders vertrouwen gekregen om gebruik te maken van kinderopvang. De leefwereld van de kinderen is rijker geworden. Dergelijk aanbod creëert belangrijke transitieruimte voor kinderen waar andere kinderen en volwassenen komen. De kinderen hebben (soms voor het eerst) Nederlands gehoord, structuur leren kennen en werden geprikkeld door een nieuwe omgeving. Bovendien hebben de proeftuinen geleid tot een vernieuwende samenwerking tussen organisaties en partners. Door het experimentele karakter van de proeftuinen zijn de projectpartners los van de eigen denkwijzen gaan opereren en hebben ze geleerd over de muren te kijken waardoor doelgerichter naar deze moeders kon gewerkt worden. De begeleiders van de verschillende partnerorganisaties hebben meer kunnen inzetten op informeel leren, het op de voorgrond plaatsen van persoonsgerichte competenties zodat een 'systemische en holistische kijk' op de omgeving en de rollen van de cursist kon volgen. Waar samen met de verschillende partners een gezamenlijk aanbod werd uitgewerkt, kon dit best gerealiseerd worden.

Gezien de positieve resultaten van de proeftuinen, werd via een nieuwe oproep het ontwikkelde aanbod gecontinueerd. **De nieuwe werkvormen die in de proeftuinen tot stand kwamen zullen structureel verankerd worden in het inburgeringsaanbod dat maatwerk vooropstelt**.

Verder zal ook bekeken worden hoe het sociale netwerk van kwetsbare gezinnen verder kan versterkt worden. Op die manier wensen we deze kwetsbare gezinnen opnieuw zelfredzaam te maken en te beschermen tegen sociale uitsluiting.

Hoofdstuk 3: Het recht op onderwijs

Waar staan we vandaag?

Onderwijs speelt een cruciale rol inzake armoedebestrijding. Enerzijds moet onderwijs kinderen en jongeren bepaalde kennis en competenties bijbrengen om hen maximale kansen op de arbeidsmarkt te bieden. Anderzijds biedt onderwijs ook kansen voor volwassenen om meer kennis en competenties te verwerven opdat zij hun kansen op de arbeidsmarkt kunnen vergroten. Gezien het hebben van een inkomen uit arbeid de belangrijkste buffer tegen armoede is en de duidelijke link tussen onderwijs en arbeidsmarktkansen, is een onderwijs cruciaal inzake armoedebestrijding.

Kleuterparticipatie

In Vlaanderen gaan bijna alle kleuters naar school. Toch is er een kleine groep die dat niet doet of onvoldoende in de klas aanwezig is. Vorig schooljaar (2015-2016) waren 1,3% of 850 vijfjarige kleuters niet ingeschreven. 2.326 vijfjarige kleuters (3%) waren te weinig aanwezig. Deze cijfers blijken de laatste jaren weinig of niet te veranderen[2]. Uit nieuw onderzoek kleuterparticipatie blijkt dat het vooral kleuters uit de grootsteden en uit kwetsbare gezinnen zijn die niet zijn ingeschreven of niet voldoende aanwezig zijn. Voornamelijk het aantal niet-ingeschreven kleuters vanuit de Midden en Oost Europese (MOE) landen (zowel Bulgarije en Roemenië als andere MOE-landen) blijkt te stijgen. Kinderen van buiten België of de Europese Unie hebben vier keer meer kans om niet ingeschreven te zijn. PISA - onderzoek geeft daarenboven aan dat wie als jong kind meer dan 1 jaar naar de kleuterschool ging op 15-jarige leeftijd duidelijk beter scoort dan wie slechts 1 jaar of niet naar de kleuterschool ging. Om te vermijden dat kinderen een schoolse achterstand oplopen, is het dus belangrijk dat de allerkleinsten naar de kleuterklas gaan. Daar leren ze kennis en vaardigheden die hen voorbereiden op het lager- en het secundair onderwijs.

Ook wanneer deze kleuters ingeschreven zijn, zijn niet alle problemen van de baan. De kleuters met vreemde nationaliteit zijn in alle leeftijdsgroepen minder aanwezig dan de Belgische kleuters. Zo is 2% van de Belgen onvoldoende aanwezig op vijf jaar t.o.v. 8,4% van de niet Belgen-EU en 10% van de niet Belgen-niet EU. Op twee-, drie- en vierjarige leeftijd zijn de verschillen nog groter. Kleuters waarvan de thuistaal niet het Nederlands is en waarvan de moeder een laag opleidingsniveau heeft, zijn meer afwezig. Bij ouders met lage SES zien we ook andere problemen met invloed op de aanwezigheid van hun kinderen.

Inzake kleuterparticipatie zijn vooral twee belangrijke sporen gevolgd. Ten eerste werd in 2016 het **eindrapport kleuterparticipatie** afgerond. Daarin is een gedetailleerde beschrijving van de niet-ingeschreven kleuter en de onvoldoende aanwezige kleuter opgenomen en deze kleuters werden gelokaliseerd. Het rapport beschrijft ook de evolutie in hun profiel en spreiding. Eind 2016 werd het **actieplan kleuterparticipatie** voorgesteld. Ondertussen werd een kleutercoördinator aangesteld. Deze analyseert samen met de lokale actoren de bestaande situatie inzake kleuterparticipatie en

[2] Uit 'Onderzoek naar kleuterparticipatie – eindrapport' departement onderwijs en vorming, 2016.

stimuleert hen om het thema kleuterparticipatie permanent hoog op de agenda te houden. Ze zorgt er mee voor dat er sterke netwerken op lokaal niveau ontstaan en koppelt lokale signalen terug naar het beleid. Het actieplan voorziet onder meer ook het optimaliseren van data verzameling, -ontsluiting, monitoring en het ter beschikking stellen van relevante gegevens aan actoren. Het starterspakket Kleuteronderwijs werd binnen de actie gericht informeren, sensibiliseren van ouders ook hernieuwd en ter beschikking gesteld. De vooropgezette acties moeten de participatie van mensen in armoede bevorderen. Daarnaast werd in het kader van het Groeipakket ook voorzien om **kleutertoeslagen** toe te kennen indien ouders hun kinderen op de leeftijd van 3 jaar naar school sturen en het kind ook voldoende aanwezig was op 4 jaar.

Ongelijkheid op school

Eind februari 2016 ging het project Kleine Kinderen, Grote Kansen van start. Het is gericht op het integreren van de competenties voor het omgaan met diversiteit, kinder- en kansarmoede in het curriculum van de Vlaamse lerarenopleidingen Kleuteronderwijs en om startende leraren kleuteronderwijs op de schoolvloer te ondersteunen met concrete methodieken en tools. De beoogde curriculumvernieuwing wordt gerealiseerd via het ontwikkelen van materialen en methodes voor het vormgeven van krachtige leeromgevingen enerzijds en het uitwerken van een projectplan op maat van elke lerarenopleiding anderzijds. Het project voorziet eveneens in het uitbouwen van een lerend netwerk tussen de lerarenopleidingen kleuteronderwijs, het Steunpunt Diversiteit en Leren, en de pedagogische begeleidingsdiensten. Ook lerarenopleidingen lager- en secundair onderwijs zullen worden betrokken bij het lerend netwerk.

Het Vlaamse onderwijs wordt gekenmerkt door een hoog percentage zittenblijvers[3] in vergelijking met andere landen. Ook blijkt dat Vlaamse leraren doorgaans eerder positieve opvattingen koesteren over de effecten van zittenblijven[4]. Vlaams onderzoek toont echter aan dat zittenblijven zowel in het basis- als secundair onderwijs vaak niet rendeert en zelfs negatieve gevolgen heeft voor de prestaties, het psychosociaal functioneren en de verdere schoolloopbaan van leerlingen. Op 15-jarige leeftijd geeft 27% van de Vlaamse leerlingen aan ooit al eens te zijn blijven zitten, zo blijkt uit het PISA - onderzoek 2012.

Eind september 2016 werd het eindrapport 'Flexibele leerwegen in het basis- en secundair onderwijs' gepubliceerd. In samenwerking met KU Leuven werd onderzoek verricht waarin goede praktijken in het Vlaams basis- en secundair onderwijs werden geïnventariseerd. De goede praktijken worden o.a. via het inspiratieboek, via Klasse en in het voorjaar van 2018 ook via de website Samen tegen Schooluitval (die in opbouw is) verder verspreid.

In september 2015 is in het onderwijs het decreet betreffende de maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, het zogenaamde **M-decreet**, in werking getreden. De gevolgen, zoals eventuele verschuivingen van leerlingen tussen scholen en de impact op schoolloopbanen, worden

[3] Statistisch jaarboek rapporteert jaarlijks over de cijfers zittenblijven. In 2015-2016 was 2% van de schoolpopulatie in het lager onderwijs en 4.16% van het secundair onderwijs zittenblijver.

[4] Van den Branden, N., Vandecandelaere, M. & De Fraine, B. (2016) Zittenblijven in Vlaanderen: de huidige stand van zaken. Tijdschrift voor Onderwijsrecht en – beleid. Geraadpleegd op https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/532953/1/2016+TORB+Zittenblijven+in+Vlaanderen.pdf.

gemonitord en geëvalueerd. Op die manier kunnen evoluties inzake de oververtegenwoordiging van kansarme leerlingen in buitengewoon onderwijs goed opgevolgd worden.

Ouderbetrokkenheid heeft een invloed op de schoolprestaties van kinderen. Voor de periode 2016-2018 werd een **nieuwe beheersovereenkomst afgesloten tussen de Vlaamse Regering en de ouderkoepelverenigingen.** De ouderkoepelverenigingen krijgen daarmee een jaarlijkse subsidie om ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in het onderwijs te bevorderen en te ondersteunen. In deze beheersovereenkomst kiezen de ouderkoepelverenigingen ook per jaar een gezamenlijk thema, waarrond ze in dat jaar werken. In 2017 zetten de drie koepels in op de thematiek 'schooluitval'.

De Vlaamse Regering keurde op 3 juli 2015 een aangepaste conceptnota **Duaal Leren** goed, n.a.v. diverse adviezen. Ook werd een implementatieplan met timing en overlegstructuur vastgelegd om het duaal leren verder uit te rollen. Hiertoe werden vier projecten/trajecten opgestart. Werkplek 21 is één van deze sleutelprojecten. Als werkregisseur exploreert SYNTRA Vlaanderen in dat project alle relevante aspecten om van de werkplek een kwaliteitsvolle, toekomstgerichte leeromgeving te maken en zet men in op een versterking van het aanbod van leerwerkplekken. Het Departement Onderwijs en Vorming startte in het schooljaar 2016–2017 tevens het **sleutelproject 'Schoolbank op de werkplek'**.

Concreet namen dit schooljaar 126 leerlingen, 34 scholen, 5 Syntra-plaatsen en ruim 150 bedrijven deel in 6 studierichtingen. De proefprojecten lopen nog twee schooljaren en werden recent nog verruimd met 14 studierichtingen. In totaal gaan er volgend schooljaar 141 scholen, centra voor deeltijds onderwijs en Syntra lesplaatsen met 'duaal leren' aan de slag. Deze projecten worden zorgvuldig opgevolgd en geven de verdere uitrol van duaal leren mee vorm.

Inmiddels werden naast deze twee sleutelprojecten 22 verkennende trajecten rond diverse aspecten binnen duaal leren afgerond in het kader van een oproep van het Europees Sociaal Fonds (ESF) rond duaal leren en ook 8 verkennende trajecten rond diverse aspecten binnen duaal leren opgezet zonder ESF-steun, binnen de bestaande regelgeving.

In het kader van het **STEM-actieplan** (STEM: Science, Technology, Engineering, Mathematics) van de Vlaamse Regering wordt binnen de diverse onderdelen van het STEM-aanbod van 2016 en 2017 steeds meer pro-actieve aandacht besteed aan doelgroepen.

Onder meer op basis van de resultaten van de performance audit bij de CLB's en de wetenschappelijke review naar leerlingenbegeleiding, wordt werk gemaakt van een **hervorming van de leerlingenbegeleiding** met voorziene ingang op 1 september 2018. Onderwijsloopbaanbegeleiding is een van de domeinen die gevat worden onder leerlingenbegeleiding. Via maatregelen binnen de modernisering van het secundair onderwijs en de hervorming inzake leerlingenbegeleiding, willen we komen tot een optimalisering van de begeleiding en oriëntering van leerlingen in het leerplichtonderwijs op weg naar verdere opleidingen of naar de arbeidsmarkt.

Er is in 2016 sterk ingezet op de ontwikkeling van **Columbus**, het nieuwe Vlaanderenbreed exploratie-instrument ter versterking van het studiekeuzeproces van jongeren uit de 3de graad secundair onderwijs. Dit instrument geeft leerlingen meer inzicht in hun studiekeuzeproces door het in kaart

brengen van hun interesses, vaardigheden en capaciteiten. Daarnaast worden ook maatregelen voorzien in het hoger onderwijs via de invoering van verplichte maar niet-bindende toetsen.

Ongekwalificeerde uitstroom

Het armoederisicopercentage van personen met een diploma hoger onderwijs ligt 4 keer lager dan dat van personen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs. Het zorgt ervoor dat meer dan 4 op de 10 personen onder de armoederisicodrempel laag opgeleid zijn. Uit de resultaten van het meest recente PISA-onderzoek van de OESO blijkt dat Vlaanderen in vergelijking met andere Europese landen behoorlijk scoort als het gaat om leesvaardigheid en wiskundige prestaties van 15-jarigen. Wel nam het aantal laagpresteerders op vlak van leesvaardigheid en wiskundige geletterdheid tussen 2000 en 2015 toe (17% laagpresteerders tussen 2000 en 2015). Daartegenover staat dat zowel de gegevens van de EAK-enquête als de administratieve gegevens van het Departement Onderwijs & Vorming aangeven dat het aandeel vroegtijdige schoolverlaters in Vlaanderen in de meest recente jaren gestaag daalt (2009-2010: 12.9% ; 2014-2015: 11% [5]).

Uit het cijferrapport 'Wie is er niet als de schoolbel rinkelt?' en het cijferrapport 'Vroegtijdig schoolverlaten in het secundair onderwijs' kunnen we concluderen dat jongeren die aantikken op één of meerdere Onderwijs-Kansarmoede-Indicator-kenmerken (OKI), een hogere kans hebben op problematische afwezigheden en vroegtijdig schoolverlaten. Om schooluitval te voorkomen werd het **actieplan Samen tegen Schooluitval** goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 26 juni 2015. Reeds heel wat acties zijn gerealiseerd of lopen. In augustus 2016 werd een Vlaamse Spijbelambtenaar aangesteld, die instaat voor het begeleiden, opvolgen en evalueren van de implementatie van dit actieplan 'Samen tegen Schooluitval'. Op 1 september 2016 werden de Netwerken Samen tegen Schooluitval opgericht. Sinds 1 september 2016 zijn scholen verplicht het CLB te signaleren dat een leerling vijf B-codes heeft en in samenspraak de te nemen maatregelen te bespreken. Op die manier wordt spijbelgedrag sneller in de kiem gesmoord.

Daarnaast werd in het kader van het actieplan 'Samen tegen Schooluitval' in het najaar van 2016 samen met de VDAB een project opgestart om de databanken van onderwijs en werk met elkaar te koppelen, om zgn. NEET-jongeren6 in kaart te brengen. Daaraan werd een decreetswijziging bij VDAB gekoppeld, waarbij deze jongeren als doelgroep werden opgenomen. In het voorjaar 2018 zal de databankkoppeling operationeel zijn. Tevens startte VDAB met de opmaak van een **actieplan 'NEET-jongeren'**. Hier werken Onderwijs en Werk nauw samen om een optimaal activeringsbeleid uit te werken.

Onderwijskosten

In België is de toegang tot het onderwijs gratis, zowel voor Belgen als voor niet-Belgen. Toch moeten de ouders bepaalde schoolkosten betalen (schoolmateriaal, uitstappen,...). Scholen krijgen vaak te maken met onbetaalde schoolfacturen, wat hun werkingsbudget onder druk zet. Volgens een onderzoek van SOS Schulden op school worden 70% van de scholen hiermee geconfronteerd.

---

[5] Cijfers van het Cijferrapport Vroegtijdig Schoolverlaten in het Vlaams secundair onderwijs.

[6] 15-24-jarigen die geen opleiding volgen en niet werken ('Not in Education, Emlpoyment or Training')

Om de schoolkosten voor gezinnen met kinderen te beperken, wordt het **kostenbeheersend beleid** verder versterkt. Daarnaast levert de Vlaamse Regering inspanningen om ervoor te zorgen dat al wie recht heeft op een **school- of studietoelage** deze ook daadwerkelijk ontvangt. De **maximumfactuur voor kleuter- en lager onderwijs** blijft behouden. Scholen worden aangesproken om een doordacht beleid te voeren met het oog op het beperken van de schoolkosten. De **vzw SOS Schulden op School** wordt verder gefinancierd zodat zij scholen verder bewust kan maken over het thema kansarmoede en kostenbeheersing. Daarnaast wordt via Klasse het thema schoolkosten onder de aandacht gebracht. Een **Studiekostenmonitor** heeft tot doel om het mechanisme rond studiefinanciering de nodige input te bezorgen over de werkelijke kosten van een studie, zodat de financiering eventueel bijgesteld kan worden. Een eerste afname van de studiekostenmonitor is gepland tijdens het schooljaar 2017-2018 in het gewoon en buitengewoon secundair onderwijs (BuSO), basisonderwijs (BO) en in het deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO).

Een van de processen die in het kader van de focus op gezinnen met jonge kinderen bijzonder relevant is, is de **automatische toekenning van studiefinanciering**. In het kader van Vlaanderen Radicaal Digitaal is het project VIASAT opgezet: 'Vooraf Ingevulde Aanvraag als Stap naar Automatische Toekenning'. De algemene doelstellingen van VIASAT zijn de doorlooptijd van dossiers te verkorten, de complexiteit van de huidige procedures aan te pakken en uiteindelijk aan de burgers die al gekend zijn in de toepassing Studietoelagen, een vooraf ingevuld formulier te bezorgen in het begin van het aanvraagjaar. Vorig jaar kregen ruim 190.000 scholieren en studenten een vooraf ingevuld formulier.

Waar zetten we extra op in?

De Vlaamse Regering zet extra in op een kostenbeheersend beleid in het onderwijs. De kosten per studierichting in het secundair onderwijs worden momenteel in kaart gebracht via de **Studiekostenmonitor**. Op basis van de uitkomsten hiervan, zullen verdere maatregelen genomen worden.

Verder zal er ook meer aandacht besteed worden aan breuklijnen in de eerste levensjaren van kinderen. De periode van 0 tot 6 jaar is immers cruciaal voor de ontwikkeling van kinderen. Om die reden zal bekeken worden hoe de samenwerking tussen kinderopvang en kleuteronderwijs verder kan worden versterkt met het oog op een vlotte overgang. De omgevingsanalyse geeft ook aan dat de overgang van kleuter- naar het lager onderwijs voor ongelijkheid zorgt.

Frequent overleg tussen de onderwijskoepels, de onderscheiden pedagogische begeleidingsdiensten, de oudervereningingen, Welzijnszorg, het Vlaams Netwerk tegen Armoede, de verenigingen waar armen het woord nemen, SOS Schulden op School en MyTrust0 mondde uit in het **project Samen tegen onbetaalde schoolfacturen**. Dit project sensibiliseert en coacht scholen over het armoedethema vanuit de invalshoek kostenbeheersing. Via steun van CERA wordt hierbij ook betrokkenheid van opgeleide ervaringsexperten mogelijk. 45 scholen kunnen intekenen op een gratis begeleidingstraject op maat van de school waarbij goede praktijkvoorbeelden worden gedeeld met het oog op het uitwerken van een sterk kostenbeheersend beleid en op een passend invorderingsbeleid waar nodig.

Met een **nieuw AMIF-project** willen we via de proeftuinenmethode de expertise inzake ouderbetrokkenheid in functie van duurzame, kwalitatieve kleuterparticipatie bij derdelanders verbreden en verdiepen. Werken aan kleuterparticipatie en ouderbetrokkenheid vangt reeds aan voor de effectieve instap in het kleuteronderwijs. De zeven geselecteerd proeftuinen vinden bijgevolg plaats in een ruim samenwerkingsverband, met de onderwijsactoren, de Agentschappen Integratie en Inburgering, de welzijnsactoren, lokale besturen en zelforganisaties. Alle proeftuinen worden onder deskundige begeleiding van een Lerend Netwerk voorbereid, opgevolgd en geëvalueerd.

Het "Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen 2012-2016" liep eind 2016 af. Om zicht te krijgen op de werkzaamheden van de afgelopen jaren, werd vanuit het departement Onderwijs een driedelige evaluatie afgerond. Aan de hand van de resultaten uit de evaluatie en een uitgebreid participatief proces met partners uit diverse beleidsdomeinen en uit het werkveld wordt **een derde Strategisch Plan Geletterdheid opgesteld**. Hierin wordt er onder meer prioriteit gegeven aan de samenhang tussen laaggeletterdheid en (kans)armoede en sociale uitsluiting. Deze prioriteit werd mee vorm gegeven door het Departement Welzijn, het Netwerk tegen Armoede en de Welzijnsschakels.

De hervorming van het onderwijslandschap in het **volwassenenonderwijs** (programmaties, schaalvergroting en financiering) beoogt drie doelstellingen: 1) het inzetten op kwetsbare doelgroepen, 2) het verhogen van de kwalificatiegerichtheid in het volwassenenonderwijs en 3) het stimuleren van schaalvergroting maar met behoud van een laagdrempelig aanbod.

Hoofdstuk 4: Het recht op werkgelegenheid

Waar staan we vandaag?

De Armoedemonitor 2017 geeft duidelijk aan dat werk de belangrijkste hefboom tegen armoede is. Enkele cijfers die dit staven zijn bijvoorbeeld:

- Het risico op armoede of sociale uitsluiting voor gezinnen met zeer lage werkintensiteit bedraagt 100%.
- De grootste kloof in armoederisico is de kloof tussen gezinnen met zeer hoge werkintensiteit en gezinnen met zeer lage werkintensiteit (46 procentpunt). De volgende groepen met het grootste verschil zijn de werklozen t.o.v. werkenden (28 procentpunt).

Het hebben van werk is dus cruciaal. In de eerste plaats is dit te verklaren door het verwerven van een inkomen uit arbeid. Mensen zijn op die manier zelfredzaam en niet afhankelijk van overheidssteun om het hoofd boven water te houden. Het hebben van een job is echter ook van belang in de strijd tegen sociale uitsluiting: men bouwt sneller een sociaal netwerk uit en komt met meer mensen in contact.

De Vlaamse Regering streeft ernaar om tegen 2020 een werkzaamheidsgraad van 76% te realiseren. Vandaag bedraagt de werkzaamheidsgraad 71,9%. Dit betekent dat er in de komende 3 jaar nog een vooruitgang van iets meer dan 4 procentpunten moet geboekt worden. De Vlaamse werkzaamheidsgraad blijft sinds 2007 min of meer stabiel. De werkloosheid daalt sinds juli 2015 (toen nog meer dan 245.000 niet-werkende werkzoekenden): het aantal niet werkende werkzoekenden vermindert iedere maand in vergelijking met het jaar voordien. In mei 2017 waren er iets minder dan 202.000 niet-werkende werkzoekenden. De gemiddelde werkloosheidsgraad in de EU28-landen ligt bijna dubbel zo hoog als in Vlaanderen.

In 2016 steeg het aantal zeer langdurig werkzoekenden met 2,0%, in 2017 zien we het aantal langdurig werklozen echter dalen met gemiddeld 3,8% per maand t.o.v. het voorgaande jaar. De lage werkzaamheidsgraad bij ouderen gaat er sinds 2004 duidelijk op vooruit (van 30% in 2004 naar 46% in 2015). Ook de arbeidsdeelname van personen met een handicap gaat er gestaag op vooruit. Bij de personen geboren buiten de EU is er de laatste jaren een stagnatie van de arbeidsdeelname. De werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden ging er sinds 2013 licht op achteruit van 52,5% in 2013 naar 50,7% in 2016. Het aantal niet-werkende laaggeschoolde werkzoekenden is in 2016 met 1,6% gedaald. Een Europese vergelijking maakt duidelijk dat de lage werkzaamheidsgraad bij ouderen en personen geboren buiten de EU de voornaamste pijnpunten blijven op de Vlaamse arbeidsmarkt. In Pact 2020 wordt ook gesteld dat de werkzaamheidsgraad van vrouwen verder moet blijven stijgen. Deze steeg tussen 2008 en 2015 in ons land met 1,7%.

Tewerkstelling mag dan wel een belangrijke buffer vormen tegen armoede, toch is het geen sluitende bescherming. Dat blijkt uit het feit dat 3% van de werkende Vlamingen (ongeveer 90.000 personen) in 2014 moest rondkomen met een huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel. Het armoederisicopercentage ligt duidelijk hoger bij laaggeschoolde werkenden, bij zelfstandigen en bij werkenden met een tijdelijk contract.

De Vlaamse overheid zet sterk in op werk. Werkzoekenden krijgen bij VDAB dienstverlening op maat in het kader van het **sluitend maatpak**. Er werd een nieuwe aanpak van de dienstverlening op maat geïnstalleerd onder meer door de ingebruikname van de nieuwe tool 'Iedereen Bemiddelaar', waarmee er extra aandacht gegeven wordt aan de individuele inschatting van noden en opvolging van afspraken.

We leiden meer werkzoekenden in het algemeen en meer werklozen uit de kwetsbare groepen in het bijzonder toe naar de activerende **Beroepsopleiding in de Onderneming** (IBO). Om werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt (curatieve doelgroep) een extra troef te geven op de arbeidsmarkt kan de IBO aangepast worden op vlak van een geïntegreerd voortraject, een intensievere begeleiding, compensatie aan de werkgever via de productiviteitspremie en een grotere flexibiliteit in de duurtijd: C-IBO. Het succes van de formule C-IBO blijft groeien.

De Vlaamse Regering verleende op 5 mei haar tweede principiële goedkeuring aan het voorontwerp van decreet dat **uitzendarbeid** zal mogelijk maken bij de Vlaamse overheid en bij de Vlaamse lokale besturen. Rekening houdend met de nog te doorlopen goedkeuringsprocedure is de verwachting dat het voorontwerp van decreet in de loop van het najaar in werking zal treden. Met dit decreet hopen we meer mensen uit kansengroepen aan de slag te krijgen. Mensen uit kansengroepen, laaggeschoolden en vijftigplussers krijgen namelijk via uitzendarbeid de mogelijkheid om werkervaring op te doen. 1 op 10 van de uitzendkrachten is ouder dan 50 jaar en 43,6% van de uitzendkrachten is van buitenlandse herkomst. Zij krijgen via uitzendarbeid de kans om ervaring op te doen en maken later, omwille van deze ervaring, ook meer kans op slagen als ze deelnemen aan een selectieprocedure bij de Vlaamse overheid of een lokaal bestuur.

Opleiding en vorming is ook belangrijk in functie van het succesvol vinden van een weg op de arbeidsmarkt. Er is daartoe reeds een ruim aanbod van (beroepsgerichte) opleidingen bij de VDAB. In juni 2015 werd een conceptnota over het **erkennen van competenties** (EVC) in Vlaanderen goedgekeurd. De conceptnota heeft als doelstelling een gemeenschappelijk kader voor EVC vast te leggen waarbinnen de verschillende beleidsdomeinen EVC concreet vorm kunnen geven.

Voor ondernemers die door een turbulente periode gaan is er een structurele samenwerking tussen het agentschap innoveren & ondernemen en de **VZW Dyzo**. Zij bieden een individuele begeleiding aan de ondernemer gericht op schuldbemiddeling en hebben hiervoor samenwerkingen met de lokale besturen en OCMW's.

Er wordt verder ingezet op **inburgeringstrajecten op maat**. Voorts wordt werk gemaakt van een sluitend taalbeleid met geïntegreerde taal-werk trajecten om voor anderstalige oud- en nieuwkomers de kansen op een vlotte doorstroom naar werk te verhogen. Sinds maart 2016 is de resultaatsverbintenis ingevoerd in inburgering. Dit betekent dat inburgeraars vanaf nu enkel nog een inburgeringsattest krijgen als ze de resultaten m.b.t. Maatschappelijke Oriëntatie en Nederlands als Tweede Taal behaald hebben. Op die manier wordt het inburgeringsattest meer waard en inburgeraars versterkt. In het kader van het versterken van partnerschappen is er een nieuwe samenwerkingsovereenkomst opgesteld tussen VDAB en het Agentschap Integratie en Inburgering. In het kader van de verhoogde instroom wordt ook de samenwerking met OCMW's en Onderwijs versterkt. Er wordt actief samengewerkt met erkende opvangplaatsen. Een ESF-AMIF Oproep

’Inburgering op maat voor laaggeletterde vrouwen met jonge kinderen’ heeft als doel om laaggeletterde vrouwen uit derde landen met jonge kinderen beter te integreren in onze samenleving en richt zich tot de bestaande dienstverleners om in samenwerking met partners het aanbod verder uit te werken (cfr. supra).

Op dit moment kunnen mensen in armoede terecht bij de individuele werk-welzijnsbegeleiding door de VDAB werkwelzijnsbemiddelaar voor een **geïntegreerd werk-welzijnstraject**. Hij maakt samen met de werkzoekende een traject op maat richting werk/opleiding en zorgt hierbij dat het welzijnsluik aansluit op dit uitgetekende traject. In 2015 werden er door de werk-welzijnsbemiddelaar van VDAB 826 individuele werkwelzijnstrajecten opgestart, in 2016 (tot eind oktober) zijn er dat 562. Werkzoekenden met een duidelijke focus op werk en een mogelijke welzijnsproblematiek kunnen aanvullend worden toegeleid naar een groepsluik. Het project liep via een tweejarige Tender voor Werkzoekenden in armoede met een mogelijke welzijnsproblematiek en duidelijke focus op werk.

De **ESF-Oproep Armoede** uit 2016 richtte zich naar organisaties die expertise hebben in het begeleiden van personen in armoede naar werk of opleiding. De finale doelgroep van de oproep zijn personen op beroepsactieve leeftijd uit huishoudens met een zeer lage werkintensiteit. Doel van de oproep is om geïntegreerde trajecten op te zetten naar werk of opleiding, met voldoende aandacht voor de multiproblematiek waarmee personen in armoede kampen. Er zijn 11 projecten goedgekeurd die samen 791 mensen in armoede zullen begeleiden.

Werkzoekenden waarvan bij de aanvang duidelijk is dat er een medische, mentale, psychische of psychiatrische problematiek is, worden toegeleid naar de gepaste dienstverlening. Binnen de **Tender Arbeidszorg** werden er 1.168 trajecten voorzien in 2015 en 2016. Vanuit sociale economie werden er in 2016 aan 2342 mensen arbeidsmatige activiteiten binnen arbeidszorg aangeboden.

Het is duidelijk dat niet iedereen even snel werk op de reguliere arbeidsmarkt vindt. Verschillende factoren, zoals het hebben van een handicap of langdurig werkloos zijn, bemoeilijken nog vaak een (her)intrede op de arbeidsmarkt. Met de sociale economie wordt een gedifferentieerde aanpak beoogd, waarbij de werkzoekenden, die kampen met zodanig complexe problematieken die tewerkstelling in het normaal economisch circuit sterk bemoeilijken, op maat ondersteund worden zodat ook zij ten volle kunnen participeren aan de samenleving. In 2015 werden 26.334 doelgroepwerknemers tewerkgesteld binnen de sociale economie.

Om het aanbod aan plaatsen binnen de **sociale economie** voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt die (nog) niet terecht kunnen in het reguliere arbeidscircuit en (tijdelijk) begeleiding op de werkvloer nodig hebben, zo optimaal mogelijk in te vullen, wordt er verder en sterker ingezet op doorstroom van de sociale economie naar de reguliere economie. Daartoe werden een aantal ESF-oproepen gerealiseerd:

- In mei 2016 werd een **ESF-oproep inzake doorstroombegeleiding** gelanceerd, met als doel een 300-tal deelnemers voldoende bagage te geven om (opnieuw) de stap vanuit Lokale Diensteneconomie naar het normale economische circuit (NEC) te zetten.

- Een tweede oproep werd eind 2016 gelanceerd waarbij, in afwachting van een nieuw maatwerkdecreet, er geïnvesteerd wordt in een 400-tal begeleidingstrajecten voor doorstroom vanuit de Sociale en Beschutte Werkplaatsen naar het NEC.
- Tenslotte werd er begin 2017 een oproep gelanceerd voor proeftuinen van samenwerking op organisatieniveau tussen de sociale economie en de reguliere economie om zo de doorstroom naar duurzame tewerkstelling van doelgroepwerknemers in het NEC beter te faciliteren.

Waar zetten we extra op in?

De **ESF oproep Begeleiding Maatschappelijk Kwetsbare Groepen** uit 2017 heeft als doelgroep kansengroepen, waaronder werkzoekenden in armoede, die ondervertegenwoordigd zijn op de arbeidsmarkt en voor wie een regulier traject geen (voldoende) duurzame oplossing biedt. Ze richt zich naar organisaties die expertise hebben in het begeleiden van personen uit maatschappelijk kwetsbare groepen en daarvoor zelf een methodiek voorstellen om geïntegreerde trajecten naar werk of opleiding aan te bieden en outreachend te werken bij de toeleiding naar die trajecten.

Oorspronkelijk was er geen groeipad voor sociale economie voorzien. De behoefte aan bijkomende gesubsidieerde tewerkstelling voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt die (nog) niet terecht kunnen in het NEC en die (tijdelijk) begeleiding op de werkvloer nodig hebben is echter groot. Er worden bijkomende inspanningen gedaan. Zo werden er voor de Sociale en Beschutte Werkplaatsen ('Maatwerkbedrijven') 7 miljoen euro bijkomende middelen verworven en geïnvesteerd om de tot nu niet-ingevulde plaatsen binnen het toegekende contingent in de toekomst te kunnen financieren. Hierdoor is er nu binnen maatwerk voldoende budget op de begroting sociale economie om **ruim 500 arbeidsplaatsen extra** te kunnen financieren.

We voorzien daarnaast in een **groeipad** voor sociale economie van 2,5 miljoen euro, voor een totaal van **200 VTE nieuwe extra inschakelingstrajecten** voor uitbreiding van bestaande initiatieven binnen de Lokale Diensteneconomie (LDE). De plaatsen worden verdeeld door middel van twee oproepen. Een gesloten oproep voor de twee grootsteden Antwerpen en Gent met extra aandacht voor de grootstedelijke problematiek en een open oproep waarop alle bestaande Vlaamse LDE-organisaties kunnen intekenen.

Ten slotte zal de **gesco-regularisatiepremie** ingezet worden voor de tewerkstelling van doelgroepwerknemers en ontstaat een bijkomend extra groeipad van ongeveer 190 VTE doelgroepwerknemers in Sociale en Beschutte Werkplaatsen ('Maatwerkbedrijven') en 47 VTE voor doelgroepwerknemers in de Lokale diensteneconomie, dus een **totaal van nogmaals 237 VTE extra doelgroepwerknemers sociale economie**.

Werkgevers kunnen vanaf 1 januari 2017 voor de aanwerving van langdurige werkzoekenden (25 – 54 jaar) een beroep doen op een **aanwervingsincentive**. Deze premie wil de aanwerving en tewerkstelling van langdurige werkzoekenden (min 2 jaar ingeschreven bij VDAB) financieel aantrekkelijker maken. De premie wordt uitbetaald in twee schijven: 1.250 euro na drie maanden tewerkstelling en 3.000 euro na twaalf maanden tewerkstelling. Er wordt een contract voor onbepaalde duur afgesloten.

Vanaf 1 januari 2017 werd het stelsel tijdelijke werkervaring gelanceerd. **Tijdelijke Werkervaring** (TWE) richt zich naar werkzoekenden en leefloongerechtigden die door een gebrek aan (recente) werkervaring en arbeidsattitudes niet onmiddellijk aan de slag kunnen in het normaal economisch circuit. Het traject heeft als doelstelling om deze doelgroep competenties en werkervaring te laten opbouwen binnen een reële werkomgeving. Zo willen we de afstand tot de reguliere arbeidsmarkt verkleinen met als uiteindelijk doel doorstroom naar het normaal economisch circuit. Op 1 januari 2017 is TWE voor leefloongerechtigden van start gegaan. Het OCMW beslist of een cliënt/leefloongerechtigde baat zal hebben met een TWE-traject. De art 60§7-tewerkstelling kan door het OCMW als volwaardig instrument binnen een TWE-traject worden gehanteerd en biedt de mogelijkheid aan de cliënt om sociale zekerheidsrechten op te bouwen.Voor werkzoekenden werd de capaciteit van de tender intensief werkplekleren uitgebreid en start vanaf 1 januari 2018 de toeleiding naar een nieuwe tender door VDAB.

Het vroegere systeem 'Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap' of PWA krijgt in 2018 een grondige facelift als gevolg van de zesde staatshervorming. Het nieuwe systeem **'Wijk-werken'** wordt dan geïntegreerd in het Vlaamse activeringsbeleid en wordt zo onderdeel van een traject naar werk.
Werkzoekenden kunnen in principe vanaf januari 2018 'Wijk-werken' als ze een gebrek aan recente werkervaring hebben, nog geen minstens halftijdse betrekking aankunnen en kunnen doorstromen naar betaalde arbeid. Ze doen enkele uren per week werkervaring op via het uitvoeren van klusjes en activiteiten op lokaal niveau, en dat voor maximum 1 jaar. Toeleiding gebeurt door VDAB en OCMW. Voor werkzoekenden die in 2017 actief zijn binnen het PWA-stelsel zullen overgangsbepalingen worden voorzien zodat ze de overstap kunnen zetten naar het Wijk-werken.

Er wordt verder werk gemaakt van de uitvoeringsbesluiten van het decreet betreffende de **werk- en zorgtrajecten** (w^2-decreet). Er wordt daarbij bekeken hoe de arbeidszorg die vandaag bestaat in sociale economie mee vorm kan krijgen binnen het werk-zorg decreet. We streven naar een geleidelijke uitvoering van het decreet vanaf 2018, te beginnen met de activeringtrajecten. Deze trajecten zijn voortrajecten die via acties op het vlak van begeleiding naar en op een werkvoer alsook acties herstelgerichte zorg ter ondersteuning van deze arbeidsmarktgerichte acties, voorbereiden op betaalde beroepsarbeid. De trajecten voor personen in armoede worden hierin geïntegreerd.

Hoofdstuk 5: Het recht op huisvesting

Waar staan we vandaag?

Het beschikken over een kwaliteitsvolle leefomgeving is van cruciaal belang. Zo kan een woning van mindere kwaliteit leiden tot een beperkter sociaal netwerk, impact hebben op de gezondheid van de bewoners en voor kinderen beperkend zijn voor hun ontwikkelingskansen. We zetten daarom sterk in op het ondersteunen van huurders en op de toegankelijkheid en betaalbaarheid van de private huurmarkt en de sociale huisvesting. Daarnaast zijn ook nutsvoorzieningen hierbij niet te onderschatten. Energie- en waterarmoede zijn belangrijke uitdagingen om aan te pakken gezien deze mee de kwaliteit van de woonomgeving bepalen. We zetten hierbij meer en meer in op een preventieve aanpak, waarbij een efficiënter verbruik tot lagere kosten en dus een hoger beschikbaar inkomen kan leiden. Ook de problematiek van dak- en thuisloosheid moet krachtdadig worden aangepakt, waarbij een verschuiving naar een meer preventieve aanpak wordt gerealiseerd.

Het decreet Grond- en Pandenbeleid werd op 14 oktober 2016 gewijzigd. Voorzien is nu dat tegen eind 2025, 50.000 bijkomende sociale huurwoningen gerealiseerd zijn. Eind 2014 zijn van dit objectief 15.722 sociale huurwoningen gerealiseerd. In 2015 waren er dit 17.194. Het totale aantal sociale huurwoningen in beheer van de sociale huisvestingsmaatschappijen en sociale verhuurkantoren kwam hiermee eind 2016 respectievelijk op 153.312 en 9.143 woningen, of 162.455 woningen in totaal. Uit cijfers over de doelgroep van de sociale huur en uit het aantal kandidaat-huurders ingeschreven voor een sociale huurwoning, blijkt duidelijk dat de vraag naar bijkomende sociale huurwoningen nog altijd groot is. De 'sociale woningbehoefte' bedroeg op 31 december 2015: 90.915 (de dossiers ouder dan 10 jaar en de dossiers van zittende huurders worden buiten beschouwing gelaten).

Inzake **sociale woningen** werd in 2016 voor een bedrag van 261,1 miljoen euro zuivere huurprojecten, voor een bedrag van 40,1 miljoen euro gemengde projecten en voor een bedrag van 121,4 miljoen euro renovatiewerken aan huurwoningen opgeleverd. Het jaar 2016 was overigens een recordjaar voor wat betreft de investeringen in sociale woningen: er werd 698,2 miljoen euro voorzien voor de bouw van 4.176 nieuwe woningen en 168 miljoen euro voor de renovatie van 4.259 woningen. In totaal loopt het totaal geïnvesteerde bedrag dus op tot 866 miljoen euro.

Het huidige 'Sociale VerhuurKantoren (SVK)'-besluit is ondertussen 4 jaar in werking. Een eerste evaluatie werd opgestart om na te gaan of de nieuwe bepalingen de SVK's effectief ondersteunen en stimuleren om hun woningaanbod verder uit te bouwen, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van de dienstverlening naar de huurders en kandidaat-huurders. **Een korte termijn wijziging van het SVK-besluit heeft in 2016 in een extra budget van 8,7 miljoen euro voorzien voor de sector.** Hierdoor wordt het eigen vermogen van de SVK's versterkt. Deze bijkomende middelen dienen immers als buffer tegen huurachterstallen en huurderving. Bijkomend werd ook het uitbetalingsritme van de subsidieschijven aan SVK's geoptimaliseerd. Het totaal aan gesubsidieerde personeels- en werkingkosten van de SVK's bedroeg 24,1 miljoen euro (inclusief impulssubsidie) in 2016. In 2014 en 2015 bedroeg dat respectievelijk 13,2 miljoen en 13,9 miljoen euro. In 2017 zal op basis van de resultaten van de evaluatie het regelgevend kader verder worden bijgestuurd.

In 2014 leefde 7% van de Vlamingen in een huishouden met een te zware woonkost (40% of meer van het beschikbare huishoudinkomen wordt besteed aan huur of aflossing van de lening, verzekering, taksen, onderhoud en nutsvoorzieningen). Dat komt overeen met ongeveer 430.000 personen. Dit cijfer blijft stabiel t.a.v. de omgevingsanalyse in 2015. Te zware woonkosten komen relatief vaker voor bij alleenstaanden en leden van eenoudergezinnen, werklozen, leden van gezinnen met (zeer) lage werkintensiteit, laaggeschoolden, huurders, de laagste inkomensgroep en personen geboren buiten de EU. In Europees perspectief haalt Vlaanderen voor het probleem van te zware woonkosten met een 9de plaats een plaats in de betere middenmoot.

In 2016 werd het ad hoc onderzoek 'Studie ter voorbereiding van een nieuw stelsel van huursubsidies' door het Steunpunt Wonen opgestart. In 2017 willen we komen tot de uitwerking van een geharmoniseerd besluit "tegemoetkoming in de huur". Het **uitgekeerde bedrag aan huurpremies en huursubsidies evolueerde van 36,6 miljoen euro in 2014 naar 44,5 miljoen euro in 2016**.

Binnen de sociale huurwoningen worden voortaan **contracten van bepaalde duur** afgesloten met als doelstelling een uitstroom uit de sociale huisvesting te organiseren van personen die niet langer tot de afgebakende doelgroep (>125% inkomensgrens) behoren. Door het organiseren van deze uitstroom komen er woningen vrij voor personen die behoren tot de doelgroep zoals afgebakend door het Kaderbesluit Sociale Huur.

Particulieren kunnen voor bepaalde aankopen en renovaties een sociale hypothecaire lening verkrijgen bij de VMSW of VWF: de **Vlaamse Woonlening**. In 2016 verstrekte VMSW 2.373 leningen voor een bedrag van 374,3 miljoen euro, in 2015 waren dat 2.427 leningen voor een bedrag van 382,9 miljoen euro. Bij het VWF werden 2.213 aktes ondertekend in 2016 voor een bedrag van 345,3 miljoen euro en 2.665 aktes in 2015 voor een bedrag van 418,6 miljoen euro.

Het Steunpunt Wonen heeft een evaluatie uitgevoerd van het federale woninghuurrecht om inzicht te verkrijgen in de nieuwe bevoegdheden en de mogelijke beleidsopties. In verschillende werkgroepen werden, in overleg met de stakeholders, diverse thema's behandeld, zoals onder meer in de werkgroep 'Financiële aspecten: de huurwaarborg' en de werkgroep 'Toegang, selectie en discriminatie'. Eind 2015 werd het globaal evaluatierapport afgerond en dit diende als basis voor het realiseren van beleidsmaatregelen. Op 15 juli 2016 heeft de Vlaamse Regering de conceptnota private huur goedgekeurd, waarin zij haar visie op de private huurmarkt uiteenzet. Het **woninghuurrecht** maakt daar logischerwijze een belangrijk onderdeel van uit, evenals maatregelen op het vlak van de verbeterde toegankelijkheid van de private huurmarkt. In het kader daarvan wordt een nieuw huurwaarborgsysteem ontwikkeld: **de huurwaarborglening**. De conceptnota stelt ook de uitwerking van een actieplan 'Vlaams antidiscriminatiebeleid op de private huurmarkt' voorop, dat alle initiatieven en maatregelen bundelt om het antidiscriminatiebeleid vorm te geven.

Met de **verzekering gewaarborgd wonen** worden particulieren ondersteund om een eigen woning te verwerven en ook de woonzekerheid te bevorderen. Er werd een totaalbedrag van 8,8 miljoen euro aan verzekeringspremies uitbetaald in 2016 en 11,6 miljoen euro in 2015.

Sinds 1 januari 2016 staat het beleidsveld Wonen in voor de subsidiëring van de kostprijs voor de verwerving, inrichting of uitbreiding van zowel een residentieel- als doortrekkersterrein of de

renovatie van een **woonwagenterrein**. Door de subsidiepercentages op te trekken (voor verwerving, inrichting of uitbreiding tot 100%) zullen initiatiefnemers mogelijk sneller de stap zetten om op hun grondgebied een woonwagenterrein te realiseren. Momenteel zijn er 31 openbare residentiële woonwagenterreinen, goed voor 491 standplaatsen. Daarnaast zijn er ook families van woonwagenbewoners die rondtrekken, in Vlaanderen, met hun woonwagen. Rondtrekkenden kunnen (idealiter) terrecht op doortrekkersterreinen. Momenteel beschikken we in Vlaanderen over 70 standplaatsen, verdeeld over 4 doortrekkersterreinen (in Gent, Kortrijk, Huizingen en recent in Asse). In 2016 werd € 1.926.483,30 aan subsidies toegekend. In 2017 werd nog bijkomend € 60.167,82 geordonanceerd.

Iets minder dan een vijfde van de Vlaamse bevolking (18,9%) leefde in 2014 in een huis van mindere kwaliteit. Het gaat om huizen met woningdeprivatie (zonder elementair comfort, met structurele gebreken aan het dak, de ramen, deuren en muren of te donkere huizen) of met een gebrek aan ruimte. Dat komt overeen met ongeveer 1,2 miljoen personen. Dat aandeel is na een stijging tussen 2007 en 2011, in de jaren daarna weer iets gedaald. In 2013 lag dit cijfer op 19,5%.

Energiezuinigheid speelt een belangrijke rol in de sociale huisvesting. De Vlaamse overheid geeft premies aan SHM's die energiebesparende maatregelen doorvoeren. SHM's die de thermische kwaliteit van de woningen verbeteren, kunnen twee soorten premies aanvragen bij de VMSW, nl. de REG-premie en de VKF-premie. Einde 2016 was van de 36,3 miljoen euro nog ca. 9 miljoen euro beschikbaar.

De Vlaamse overheid stelde voorop dat er tegen 2020 geen woningen meer mogen zijn met enkele beglazing, zonder dakisolatie of met weinig energiezuinige verwarmingssystemen. De VMSW bevraagt elke twee jaar de SHM's om de vooruitgang op het terrein te monitoren. Uit de bevraging van de toestand van het patrimonium einde 2016 kan worden afgeleid dat in de periode 2014-2016 het aandeel woningen met één of meer gebreken daalde van 37% tot 29% voor eengezinswoningen en van 30% tot 25% voor appartementen. Dit is een daling met 5.865 eenheden bij eengezinswoningen en 3.015 bij appartementen.

Relevant in het kader van woonkosten is de groep gezinnen die problemen heeft met het betalen van de elektriciteits- of gasfactuur. In 2016 werd bij 82.724 klanten voor elektriciteit en 61.924 klanten voor aardgas het contract opgezegd. In 2015 was dit respectievelijk 76.000 en 56.000. De cijfers voor 2016 komen overeen met respectievelijk 3,1% en 3,5% van het aantal huishoudelijke klanten. Ongeveer 44% daarvan werd nog voor de effectieve opzegging geannuleerd. Dit leidde tot 47.233 effectief uitgevoerde opzeggingen voor elektriciteit en 34.501 voor aardgas (een stijging van respectievelijk 3,3% en 2,4% t.o.v. 2015). Bij wanbetaling bij de sociale leverancier plaatst de netbeheerder een budgetmeter die de klant verplicht om vooraf te betalen voor de levering van elektriciteit en/of gas. Eind 2016 verbruikten 40.768 huishoudens stroom via een budgetmeter. Dit cijfer blijft ongeveer stabiel t.o.v. het voorgaande jaar. Iets meer dan 1 op 4 (10.749) van de actieve budgetmeters zijn naakte budgetmeters, waar de stroombegrenzersfunctie is uitgeschakeld en dus enkel werken met krediet op de kaart. In de loop van 2009 werden ook de eerste budgetmeters geplaatst voor de levering van gas. Eind 2016 waren er 27.830 actieve budgetmeters voor gas. Ook dit cijfer is stabiel gebleven t.o.v. 2015. In 2016 waren er 1.184 afsluitingen voor elektriciteit en 1.567 afsluitingen voor aardgas (respectievelijk 6% stijging voor elektriciteit en 6% daling voor aardgas t.o.v.

2015). Het aantal gezinnen waarvan de watertoevoer werd afgesloten na LAC-advies is tussen 2014 en 2015 beperkt gestegen, waarna het is gedaald in 2016. In 2015 ging het om 3.322 gezinnen, in 2016 om 2.179 gezinnen.

Op 4 maart 2016 keurde de Vlaamse Regering het **Energiearmoedeprogramma** met 34 acties goed. Het plan focust op twee pijlers, namelijk optimalisatie van de sociale openbare dienstverplichtingen en structurele maatregelen inzake energie-efficiëntie. De afgelopen periode werd werk gemaakt van het regelgevend werk ter voorbereiding van de implementatie van de geselecteerde maatregelen. Ook werden er maatregelen geïmplementeerd zoals bijvoorbeeld de update van het premiestelsel, inclusief een nieuwe en extra hoge premie gecombineerd met een begeleidingstraject voor de plaatsing van spouwmuurisolatie en hoogrendementsglas in private huurwoningen. De premie voor een condensatieketel voor beschermde afnemers (van 800 naar 1800 euro) werd verhoogd vanaf 2017. Daarnaast werd de toepassingsperiode van de minimale levering aardgas standaard verruimd van drie naar vijf maanden (november tot en met maart).

Op 19 mei 2017 werd de **hervorming van de energielening** goedgekeurd door de Vlaamse Regering. De looptijd van de lening zal verlengd worden naar 8 jaar (96 maanden) voor een particulier en naar 10 jaar voor vzw's en sociale doelgroepen. Het maximumbedrag zal verhoogd worden naar 15.000 euro. De sociale doelgroep wordt ook uitgebreid: ook wie het sociaal tarief voor gas en elektriciteit krijgt en huishoudens met een belastbaar inkomen tot en met 30.060 euro, zullen intrestloos kunnen lenen.

Op basis van de evaluatie van de gratis huishoudelijke **energiescan** wordt het instrument geoptimaliseerd.

Inzake een betaalbare **waterfactuur** werd op basis van de armoedetoets beslist om een sociale correctie van 80% in te voeren in plaats van de eerder voorziene 75%. De tariefstructuur is identiek en dus stijgt de prijs ook bij comfortgebruik, maar het te betalen bedrag is procentueel verlaagd. Dankzij deze sociale correctie ligt de integrale waterfactuur voor rechthebbenden nu lager dan voor de hervorming. De evaluatie van het Algemeen Waterverkoopreglement met aandacht voor mensen in armoede is opgestart.

Een actie vanuit een lokale praktijkervaring is de opmaak van een **inspiratienota voor de Lokale Adviescommissies (LAC) inzake water met goede praktijken** en met aanbevelingen voor de drinkwatermaatschappijen. In 2017 zal deze nota voor de LAC-water worden vertaald in een digitaal kennisplatform dat voor een ondersteuning van LAC-medewerkers zorgt. Tevens worden diverse initiatieven gepland om het wettelijk kader beter kenbaar te maken en te sensibiliseren rond waterarmoede.

Tenslotte verdient ook de problematiek van uithuiszetting en dak- en thuisloosheid bijzondere aandacht. Uit de cijfergegevens die over de problematiek beschikbaar zijn[7], blijkt dat een gecoördineerde en integrale beleidsaanpak nodig is voor deze extreme vorm van armoede. Uit de

[7] Hermans, K., en Meys, E. (2014), *Nulmeting dak- en thuisloosheid*, Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Leuven, 187 p.

cijfers blijkt dat een kwart van de uithuiszettingen op de private markt gebeurt bij gezinnen met kinderen.

Een gemengd platform met verschillende Vlaamse huisvestings- en welzijnsactoren heeft een globale aanpak uitgewerkt om dak- en thuisloosheid te voorkomen en te bestrijden. Dit **actieplan dak- en thuisloosheid** is op 9 december 2016 goedgekeurd door de Vlaamse Regering[8] en formuleert een aantal doelstellingen tot eind 2019. Er worden zowel beleidsacties en –maatregelen op het vlak van Wonen als op het vlak van Welzijn genomen. De methodiek van preventieve woonbegeleiding heeft al vruchten afgeworpen. Momenteel worden sociale huurders met huurachterstal of overlastproblemen door de sociale huisvestingspartner doorverwezen naar een CAW of een OCMW. De woonbegeleider van het CAW of het OCMW start dan een aanklampende begeleiding op met het oog op het voorkomen van dreigende uithuiszetting. Tot voor kort spitsten de CAW's zich voornamelijk toe op de sociale huisvestingsmarkt. De afgelopen jaren hebben zij ook geëxperimenteerd met **woonbegeleidingen op de private huurmarkt**, aangezien het merendeel van de vorderingen tot uithuiszetting zich voordoen op de private huurmarkt. De goede praktijken die de CAW's in dit kader hebben ontwikkeld, bedden ze momenteel met extra middelen in hun structurele werking in.

Instellingsverlaters blijken een verhoogd risico op dak- en thuisloosheid te hebben. Om dak- en thuisloosheid bij deze doelgroep te voorkomen willen we een gericht beleid voeren ten aanzien van mensen die een jeugd- of een psychiatrische instelling verlaten. In dit kader worden intersectorale zorgprogramma's uitgewerkt voor de begeleiding van mensen die deze instellingen verlaten.
In het kader van het project 'Praktijkonderzoek naar meer verantwoorde flexibilisering van de regelgeving met het oog op een hogere turnover in de bijzondere jeugdbijstand' ontwikkelde men een **nieuwe methodiek voor Contextbegeleiding in functie van Autonoom Wonen (CBAW)**. Deze specifieke methodiek wordt de komende jaren nog verder ontwikkeld en verfijnd in een vervolgproject.

Het beschikken over een woning wordt niet gerealiseerd wanneer mensen in (verschillende vormen van) de opvang verblijven. De afgelopen jaren is in verschillende Belgische steden geëxperimenteerd met de **Housing First** methode. Het gaat om een sociaal innovatief experiment in het herhuisvesten en begeleiden van dak- en thuislozen. De CAW's werden versterkt om deze methodiekeen plaats te geven binnen hun reguliere werking in overleg binnen een breder netwerk.

Het **Huurgarantiefonds** heeft tot doel om zowel huurder als verhuurder te beschermen, een doel dat we zeker willen blijven stimuleren vanuit de Vlaamse overheid. Het Huurgarantiefonds schiet zijn doel echter voorbij. Er wordt weinig beroep gedaan op het fonds en de uithuiszettingen konden niet vermeden worden omdat de huurder in de meeste gevallen verstek laat gaan of de woning zelf reeds heeft verlaten. In het kader van het globaal plan dak- en thuisloosheid zal het Huurgarantiefonds mee beoordeeld worden als één van de mogelijk te nemen maatregelen in de strijd tegen uithuiszettingen.

Rekening houdend met het 'interfederaal samenwerkingsakkoord inzake dak- en thuisloosheid van 12 mei 2014' werd het besluit Winteropvang op 27 november 2015 goedgekeurd. Hiermee tolereren we

[8] Gepubliceerd op http://www.vlaanderen.be/nl/nbwa-news-message-document/document/09013557801b2dca.

tijdelijk beperkte afwijkingen op de minimale kwaliteitsnormen in functie van de **winteropvang van daklozen** in leegstaande sociale huurwoningen. Deze bijkomende mogelijkheid kan lokale besturen helpen om voor elke dakloze een veilige slaapplaats te vinden tijdens de winterperiode.

Waar zetten we extra op in?

De meest preventieve oplossing is het verzekeren van voldoende kwaliteitsvolle, energiezuinige en betaalbare woningen voor gezinnen in armoede. Een belangrijk instrument daarin is de bouw van sociale woningen. Om de goed presterende sociale huisvestingsmaatschappijen verder te ondersteunen en het verlieslatend karakter van nieuwe investeringen te temperen, worden **extra middelen** uitgetrokken.

De studie van het steunpunt Wonen 'naar een nieuw stelstel van huursubsidies' is in juni 2017 opgeleverd. In overleg met het Steunpunt Wonen werkt het agentschap Wonen-Vlaanderen verschillende simulaties uit om de huurpremie en huursubsidie te **integreren in 1 nieuwe tegemoetkoming in de huurprijs**.

Eén van de belangrijke voornemens van deze Vlaamse Regering is de lokale besturen efficiënter te maken door ze op grotere schaal te laten samenwerken. Aangezien vandaag een groot deel van de Vlaamse gemeenten er niet altijd voldoende in slaagt om hun doelstellingen te realiseren en taken naar behoren uit te voeren wordt de subsidieregeling voor intergemeentelijke samenwerkingsprojecten (IGS) tot eind 2019 verdergezet. De toekenning van een **IGS-subsidie** wordt gekoppeld aan enkele noodzakelijke voorwaarden: 'zorgen voor een divers en betaalbaar woonaanbod', 'werken aan de kwaliteit van het woningpatrimonium en de woonomgeving', 'informeren, adviseren en begeleiden van inwoners met woonvragen' en 'ondersteunen van de lokale private huurmarkt'. Na 2019 wordt de subsidiëring van deze projecten afgestemd op de nieuwe gemeentelijke legislatuur.

Op 11 januari 2017 stelde de minister van Wonen de lijst vast met de definitieve onderverdeling van gemeenten in categorieën: 207 gemeenten zaten goed op schema om het **bindend sociaal objectief** (BSO) te behalen. 66 gemeenten volgen het groeipad sociale huur niet, maar leveren voldoende inspanningen om het bindend sociaal objectief te bereiken. 35 gemeenten volgen het groeipad sociale huur niet en leveren onvoldoende inspanningen om het bindend sociaal objectief te bereiken. Deze gemeenten dienden een plan van aanpak op te stellen. In het voorjaar van 2017 heeft Wonen Vlaanderen gesprekken gevoerd met de betreffende gemeenten om tot een zo concreet mogelijk plan te komen. Zo zal bijvoorbeeld een aantal gemeenten instappen in een intergemeentelijk samenwerkingsverband met het oog op het realiseren van het BSO.

Bijgevolg wordt, bovenop de reguliere investeringskredieten voor de renovatie van het bestaande patrimonium van de sociale huisvestingsmaatschappijen, de verbetering van de thermische prestaties van de sociale huurwoningen aangemoedigd door steun uit het **Vlaams Klimaatfonds** (VKF). In de periode 2016-2019 zal er jaarlijks 20 miljoen euro aan bijkomende middelen worden ingezet om sociale woningen thermisch te verbeteren. Deze steunmaatregelen werden inmiddels versoepeld en/of geoptimaliseerd. Van dit extra bedrag werd al 8 miljoen euro toegewezen in 2016.

Naast het investeren in energiezuinigere woningen, worden de mogelijkheden onderzocht om **PV-panelen te plaatsen op de sociale woningen** om ook op die manier de energiefactuur van de sociale huurders te kunnen drukken.

Gemeenschappelijk wonen kan financieel en ruimtelijk aantrekkelijk zijn en de sociale relaties binnen een gemeenschap versterken. Ook voor maatschappelijk kwetsbare mensen kunnen vormen van gemeenschappelijk wonen interessant zijn. Er wordt gedurende ten minste zes jaar een proefomgeving ingesteld, waarbinnen experimentele woonprojecten de kans krijgen om op te starten zonder de belemmering van een veelheid aan regelgeving. De oproep tot deelname aan de proefomgeving loopt tot eind augustus 2017.

Met het oog op het terugdringen van sociale uitsluiting zal er onderzocht worden in welke mate bestaande **sociale woningen beschikken over een internetaansluiting**. Dit gebeurt in aanvulling bij de generieke verplichting voor het internetklaar maken van woningen bij nieuwbouw of grondige verbouwing.

De verschillende lopende **acties in het kader van het Energiearmoedeprogramma** worden verder uitgewerkt teneinde energiearmoede nog meer **aan de bron** aan te pakken.

We zullen de mogelijkheid onderzoeken om de **totale kost voor nutsvoorzieningen voor mensen in armoede duurzaam te verlagen**, bijvoorbeeld door een eventuele verbreding van de doelgroep die in aanmerking komt voor een sociale correctie of een evaluatie hoe de afbakening van de doelgroepen kan worden geoptimaliseerd en geharmoniseerd. Hiervoor zal het resultaat van de lopende actie rond voorwaarden en criteria van begunstigden van sociale correcties benut worden.

In overleg met de drinkwatermaatschappijen en de toezichthouder kan vanaf 1 juli 2017 op projectbasis een ruimere doelgroep dan de beschermde klanten een **gratis waterscan** laten uitvoeren.

Er is in de loop van 2017 een **evaluatie gepland van de impact van de nieuwe tariefstructuur voor drinkwater** die sinds 1 januari 2016 van kracht is. Hierbij zal ook onderzocht worden of de nieuwe structuur in combinatie met de flankerende maatregelen voldoende het risico op waterarmoede afwendt. Ook wordt onderzocht hoe de betaalbaarheid van de waterfactuur beter in kaart kan worden gebracht en opgevolgd.

Hoofdstuk 6: Het recht op participatie

Waar staan we vandaag?

De situatie in Vlaanderen op het vlak van het recht op participatie van mensen in armoede aan de verschillende hier relevante maatschappelijke levensdomeinen komt aan bod bij de overige rechten. Naast deze maatschappelijke participatie is het ook belangrijk om in te zetten op beleidsparticipatie van mensen in armoede. Het is namelijk van belang om – wanneer men beleidsmaatregelen neemt gericht op bepaalde groepen – ook steeds de stem van die bedoelde groepen mee te nemen in het beleidsproces. De Vlaamse Regering neemt daarvoor verscheidene initiatieven.

Ten aanzien van mensen die in armoede leven, zien we een toegenomen aandacht voor meer betrokkenheid en participatie. Die uit zich op verschillende vlakken. De Vlaamse Regering keurde op 14 maart 2014 de implementatie van de **armoedetoets** binnen de Vlaamse overheid goed. Een armoedetoets is het resultaat van een participatief proces waarlangs overheidsactoren, door het inbrengen van ervaringsdeskundige en wetenschappelijke kennis, het beleid bij het ontwerp of de uitvoering screenen op de mogelijke impact die het zal hebben of heeft gehad op armoede, op mensen in armoede of op ongelijkheid die tot armoede kan leiden. Sinds de goedkeuring van het VAPA werden er 12 dossiers aan de oorspronkelijke lijst van 33 toegevoegd. Van deze 45 dossiers zijn er 12 afgesproken, 15 lopend, 13 afgerond en 5 geannuleerd. Voor meer informatie kan u terecht in de bijlage van het voortgangsrapport omtrent de armoedetoetsen.

Participatie wordt al geruime tijd bij de ontwikkeling van verschillende methodieken in de hulpverlening en het welzijnswerk (zoals empowerment, maatzorg,..) als een belangrijk methodisch principe naar voor geschoven. Ook op het vlak van wetenschappelijk onderzoek bestaat er een groeiende aandacht voor participatieve onderzoeksmethoden.

Het **Verticaal Permanent Armoedeoverleg** (VPAO) is een voorbeeld van een overlegstructuur waarbij ervaringsdeskundigheid een plaats krijgt binnen het beleid. Door het betrekken van de doelgroep via dialoogmomenten kunnen zij hun ervaringen inbrengen in het beleid. Op die manier kunnen de beleidsmaatregelen beter afgestemd worden op mensen in armoede en hun problemen. Ook bij de armoedetoetsen wordt de participatie van mensen in armoede verzekerd, gezien deze vorm krijgen via VPAO's. Over de werking van het VPAO in 2015 en 2016 werd gerapporteerd in de voortgangsrapportage (zie deel II).

Daarnaast wordt de inzet van ervaringsdeskundigheid en participatie aan het beleid, in het bijzonder van gezinnen met jonge kinderen en jongvolwassenen, nog verder gestimuleerd. In dit kader worden de **erkende verenigingen waar armen het woord nemen** (VWAWN) ondersteund. Momenteel zijn in Vlaanderen 52 erkende verenigingen actief. In dezelfde lijn erkent de Vlaamse Regering de rol van de opgeleide ervaringsdeskundigen. De bestaande financieringen voor de werking van het **Team voor Advies en Ondersteuning** rond armoede en sociale uitsluiting (TAO), erkend binnen de lokale diensteneconomie, worden gecontinueerd. Binnen de coördinerende administratie voor armoedebestrijding werd in 2015 via TAO van De Link een opgeleide ervaringsdeskundige deeltijds tewerkgesteld. In 2016 werd deze overeenkomst verlengd en werd het tewerkstellingsregime verhoogd van 1 naar 2 dagen per week. Deze overeenkomst werd opnieuw verlengd voor 2017.

Een participatief beleid vereist de creatie van de randvoorwaarden die nodig zijn voor een respectvolle en gelijkwaardige participatie van de doelgroep. Er zal **een kader met principes voor beleidsmakers om dit participatief beleid te ontwikkelen** worden uitgewerkt. De leden van het HPAO hebben deze opdracht opgenomen. Het is de bedoeling om dit kader in de zomer van 2017 te finaliseren.

Ook het dichten van de digitale kloof is cruciaal in het bestrijden van de armoedeproblematiek in Vlaanderen. Dit kadert in ons algemeen beleid rond e-inclusie. Enerzijds wordt ingezet op voldoende en meer laagdrempelige toegang tot het internet voor mensen in armoede (bv. rol van lokale bibliotheken). Anderzijds wordt ingezet op het versterken van de nodige digitale vaardigheden van mensen in armoede (bv. via het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid).

Het project '**Wie Online**' vertrekt vanuit de vaststelling dat veel mensen in armoede de digitale kloof niet zelfstandig kunnen overbruggen, zelfs los van de financiële drempels. Het project wil mensen in armoede aanzetten tot nuttig computergebruik. Het project behelsde de opstart en de onderhoud van 25 openbare computerruimtes verspreid over Vlaanderen en Brussel evenals de opleiding van plaatselijke vrijwilligers-begeleiders. Deze projectfase werd afgerond eind 2016. Na afronding van de eerste projectperiode werden een aantal knelpunten gedetecteerd. In de **tweede projectperiode** wordt op 8 verbeterpunten ingezet. Zo wordt er werk gemaakt van een uitbreiding van het aantal locaties in Vlaanderen (van 25 naar 30), worden er structurele partnerschappen aangegaan, worden een groter aantal vrijwilligers per locatie ingezet om een stabielere werking tot stand te brengen en wordt de toepassing van het 'train the trainer' principe verder uitgebreid. Er wordt op alle locaties ook een sterkere sturing en kwaliteitscontrole doorgevoerd.

Op basis van een nieuwe subsidieovereenkomst wordt het **Vlaams Kenniscentrum voor Mediawijsheid** verder ondersteund. De doelstelling van dit Kenniscentrum is bij te dragen aan het stimuleren en verhogen van mediawijsheid in Vlaanderen. Het kenniscentrum neemt in dit kader ook concrete acties ten aanzien van mensen in armoede op. Dit gaat onder meer over specifieke vormingstrajecten, sensibiliseringsactiviteiten, de organisatie van een studiedag en een conferentie. In 2016 verscheen het boek "Allemaal Digitaal" rond goede praktijken m.b.t. e-inclusie.

De Vlaamse Regering zet binnen dit grondrecht extra in op mobiliteit. Met de uitwerking van het concept '**basisbereikbaarheid**' is het de bedoeling om het vervoersaanbod beter op de vraag af te stemmen. Hiertoe worden de verschillende vervoersmodi geoptimaliseerd en op elkaar afgestemd. Er is dus geen unieke focus op het openbaar vervoer; alternatieve vormen van mobiliteit (bv. vervoer op maat, voor- en natraject openbaar vervoer) worden eveneens ingeschakeld. Er lopen momenteel 3 proefprojecten die in 2017 worden geëvalueerd met het oog op een uitrol over heel Vlaanderen. De impact van basisbereikbaarheid op zowel de vervoersarmoede als op personen in (financiële) armoede wordt daarbij onderzocht.

De lancering van abonnementen van De Lijn op de elektronische **MOBIB-kaart** gaat gepaard met een automatische check van het sociaal statuut, waardoor aan klanten onmiddellijk het juiste tarief gekoppeld aan hun sociaal statuut kan voorgesteld worden. Daarnaast wordt vanuit De Lijn ook extra ingezet op een voor mensen in armoede meer toegankelijke informatie en communicatie. Het gebruik van vaktaal in brochures of de navigatie op de website van De Lijn is soms moeilijk verstaanbaar.

Daarom is in overleg met het Steunpunt Vakantieparticipatie en verschillende armoedeverenigingen een brochure opgesteld die in klare, duidelijke taal het gebruik van het openbaar vervoer uitlegt.

Hoofdstuk 7: Het recht op rechtsbedeling

Waar staan we vandaag?

Het recht op recht is van belang: mensen dienen te weten wat hun rechten zijn en moeten deze ook kunnen afdwingen. Dit geldt zeker voor mensen in een kwetsbare positie. Het merendeel van het beleidsdomein justitie behoort tot de bevoegdheid van de federale overheid. De Gemeenschappen zijn sinds de 6de staatshervorming wel bevoegd voor de juridische eerstelijnsbijstand[9]. Juridische eerstelijnsbijstand moet tot een beter toegankelijke en kwaliteitsvolle bijstand leiden, waarbij de drempels die mensen in armoede ervaren, aangepakt worden. Vlaanderen bereidt hiertoe een hervorming voor.

In het kader van de **hervorming van de juridische eerstelijnsbijstand** is in overleg met de Orde van Vlaamse Balies en de Commissies Juridische Bijstand een regelgevend kader uitgewerkt om de principes van toegankelijkheid en kwaliteit te verankeren. De eerstelijns welzijnsactoren evenals een vertegenwoordiging van de meest kwetsbare gebruikers zijn hierbij betrokken.

Tevens wordt verder ingezet op het organiseren van een **opleiding op maat voor de justitieassistenten van de afdeling Justitiehuizen**. De opleiding is gericht op het gevoelig maken, het sensibiliseren van de justitieassistenten voor de armoedeproblematiek gezien deze een rol kan spelen in het verloop van de begeleiding van de justitiabele. De opleiding kan bijdragen tot een juistere beeldvorming van de justitieassistent t.a.v. mensen in armoede en kan de moeilijkheden tijdens een begeleiding beter plaatsen en kaderen t.a.v. de opdrachtgever. Door de verruiming van de kennis kan het draagvlak verbreed worden.

[9] "Publieke diensten en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie.", tweejaarlijks verslag 2014-2015, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2015, p. 10 e.v.

Hoofdstuk 8: Het recht op cultuur en vrijetijdsbesteding

Waar staan we vandaag?

Het recht op vrijetijdsparticipatie speelt een belangrijke rol in verschillende opzichten. Zo is deelname aan sport-, cultuur en jeugdactiviteiten belangrijk voor de gezondheid. Internationaal onderzoek wijst uit dat deelnemen aan cultuur, receptief of creatief, significant is gerelateerd aan een goede gezondheid, minder gevoelens van bezorgdheid, minder depressie en een hogere tevredenheid over het leven. Voor kinderen is elke vorm van vrijetijdsparticipatie van belang om bepaalde competenties te verwerven die later van belang kunnen zijn. Bovendien is participatie ook hier van belang in het tegengaan van sociale uitsluiting.

De meest kwetsbare groepen participeren minder aan cultuur, aan sport en aan het verenigingsleven en maken minder gebruik van internet[10]. Goed een derde van de Vlamingen (ongeveer 1,8 miljoen personen) tussen 18 en 85 jaar doet nooit aan sport. Dat aandeel is de voorbije jaren duidelijk gedaald. Het aandeel Vlamingen dat geen of zelden gebruik maakt van internet daalde de voorbije 10 jaar behoorlijk snel. In 2016 ging het nog om 1 op de 8 volwassen Vlamingen. Dat komt overeen met ongeveer 640.000 personen. Bijna de helft van de volwassen Vlamingen (ongeveer 2,5 miljoen personen) is in geen enkele vereniging actief. De niet-participatie aan verenigingen blijft de jongste jaren min of meer stabiel. In 2016 nam 17% van de Vlamingen van 18 tot 85 jaar niet deel aan culturele activiteiten. Dat komt overeen met ongeveer 840.000 Vlamingen. Het aandeel niet-participanten is na een stijging tussen 2006 en 2013, in de meest recente jaren weer iets gedaald.

De bovenstaande cijfers betreffen de deelname van alle Vlamingen, dus niet noodzakelijk mensen in armoede. De redenen om niet deel te nemen, hebben dus niet steeds met armoede te maken. Bij nagenoeg alle vermelde vormen van maatschappelijke participatie lopen de verschillen tussen groepen wel in dezelfde richting. De niet-participatie ligt in de meeste gevallen hoger dan gemiddeld bij ouderen en gepensioneerden, bij alleenstaanden en alleenstaande ouders, bij huurders, bij laaggeschoolden en bij de laagste inkomensgroepen.

In 2014 konden 1.190.000 Vlamingen zich geen week vakantie per jaar permitteren[11]. Ruim 1 op de 5 Vlaamse kinderen leeft in een gezin dat zich geen week vakantie buitenshuis kan veroorloven. Volgens cijfers van het Steunpunt Vakantieparticipatie[12] deden in 2016, 131.506 personen beroep op hun aanbod. In 2010 was dit nog 97.980 personen.

Er loopt sinds 2009 een intersectorale samenwerking o.a. door de **lokale netwerken voor de bevordering van de vrijetijdsparticipatie van personen in armoede**, een onderdeel van het Participatiedecreet. Deze netwerken krijgen als opdracht de participatiedrempels voor personen in armoede op het vlak van cultuur, jeugdwerk en sport weg te werken. Het Participatiedecreet zet hierbij in op een sterke lokale regie met een volwaardige betrokkenheid van verenigingen van personen in

[10] Armoedemonitor 2017, p. 44.
[11] Armoedemonitor 2017, p. 21.
[12] Online gepubliceerd: https://www.vakantieparticipatie.be.

armoede. Sinds 1 januari 2017 worden 119 Vlaamse gemeenten en de Vlaamse Gemeenschapscommissie in dit kader gesubsidieerd.

Er wordt jaarlijks een oproep gedaan aan lokale besturen om in te tekenen op het **UiTPAS**-systeem. Op dit moment zijn er in totaal iets meer dan 95.000 pashouders. 52% hiervan beschikt over een UiTPAS met kansentarief. Het UiTPAS-systeem zal volgende jaren verder lokaal en regionaal uitgerold worden.

Het **Fonds Vrijetijdsparticipatie**, ingebed in de participatie-instelling Demos vzw, dat gedeeltelijk de kosten voor deelname aan cultuur, jeugdwerk en sport via lokale sociale organisaties van mensen in armoede terugbetaalt, kreeg in 2016 4.788 deelnemers aan zelfgekozen activiteiten en 12.049 deelnemers aan bovenlokale activiteiten over de vloer. Het Fonds wordt ook de komende jaren verder gesubsidieerd en opgevolgd.

Bij de organisatie van de **Kunstendag voor Kinderen** is er door de deelnemende partners en organisaties aandacht voor het bereiken van kinderen in armoede en hoe gericht naar hen kan gecommuniceerd worden. Aan de vijfde editie van de Kunstendag voor Kinderen in 2016 werkten meer dan 175 organisaties mee. Ze boden samen een 300-tal activiteiten aan. Ongeveer 38.000 kinderen, ouders en grootouders namen daaraan deel. Ook voor 2017, namelijk op 19 november, staat een Kunstendag voor Kinderen op het programma.

Binnen het Vlaamse jeugdwerkbeleid worden al jaren inspanningen geleverd om meer diversiteit en meer kleur in de jeugdverenigingen te krijgen. Via een burgerkabinet en een rondetafel met als thema 'diversiteit in/en het jeugdwerk' werden beleidsaanbevelingen geformuleerd. Op basis hiervan werd eind 2016 de **projectoproep bruggenbouwers** (voor Vlaanderen en Brussel) **en straatburgerschap** (voor Brussel) gelanceerd. Eind april 2017 viel de beslissing over de projecten die gesubsidieerd worden. De uitvoering is voorzien tussen 1 juni 2017 en 30 november 2018. De projecten Bruggenbouwers naar en in het jeugdwerk worden begeleid via een begeleidingsonderzoek, dat zal uitmonden in een publicatie van good practices.

Ook werd de **projectoproep 'bruggen tussen sport en/of jeugdwerk en kinderen in armoede'** gelanceerd. De projectoproep wil lokale samenwerkingsverbanden stimuleren om het aanbod bij kinderen en jongeren in armoede bekend te maken, de drempels voor dit aanbod te verlagen en tegelijkertijd in vorming van de aanbieders te voorzien opdat kinderen en jongeren duurzaam blijven participeren. Negentien projecten werden geselecteerd met een looptijd tot maximaal drie jaar en worden ondersteund via een lerend netwerk.

Midden 2016 werd ook het startschot voor het **traject 'Jeugdwerk in de Stad'** gegeven. Dit is een traject dat de troeven van en uitdagingen voor het stedelijke jeugdwerk in beeld wil brengen. Ook de toegankelijkheid van het jeugdwerk voor kansengroepen staat hierbij centraal. Het traject wordt afgesloten met een internationale conferentie in november 2017 in Leuven.

Multimove voor kinderen biedt 3- tot 8-jarige kinderen een gevarieerd bewegingsprogramma aan, waarmee hun motorische ontwikkeling wordt geprikkeld. Via een overleg met de Huizen van het Kind wordt er gewerkt aan een bredere bekendmaking van het Multimove-aanbod, ook bij gezinnen in

armoede. Momenteel geven 93 Multimove-organisaties aan dat zij acties ondernemen om kinderen in armoede te bereiken. Bij de Multimove-organisaties die aangevraagd hebben vanaf het schooljaar 2016-2017 wordt explicieter bevraagd of zij zich richten naar kinderen in armoede en/of kinderen met een handicap.

In 2016 zijn de voorbereidingen gestart voor een **samenwerking tussen UiTPAS en Sport-Na-School-pas (SNS-pas)**. Deze werd ingevoerd vanaf het schooljaar 2016-2017. Sinds de start van het schooljaar zijn er 139 SNS-passen aangekocht via een kansentarief. Daarnaast zijn er, naar aanleiding van de vluchtelingencrisis, 126 SNS-passen gekocht via Fedasil.

In 2016 is de webinhoud van **Krap op Sportkamp** geïntegreerd in de website van Sport Vlaanderen. Krap op sportkamp is een online toolkit met handvaten om de toeleiding van mensen in armoede naar sportkampen te verhogen, alsook de kennis van de sportfederaties en de sportdiensten te verhogen in de omgang en begeleiding van kinderen in armoede. De website wordt gemiddeld 1.057 keren aangeklikt op een periode van 2 maanden. De actualisatie en herwerking van deze informatie is een blijvend aandachtspunt.

Sport Vlaanderen wenst onder meer het kwalitatieve sportaanbod in Vlaanderen te verruimen naar diverse doelgroepen. Daarom zal Sport Vlaanderen **sportprojecten op lokaal en regionaal niveau** mee promoten, stimuleren en ondersteunen. Er kunnen projecten ingediend worden die zich richten op gezinnen, maatschappelijk kwetsbare groepen, senioren of jeugd. In 2016 werden 52 lokale en 59 regionale projecten goedgekeurd, waarvan er zich respectievelijk 30 en 3 richten op maatschappelijk kwetsbare groepen.

Ook inzake **Buurtsport** werden belangrijke stappen gezet. Het Vlaams Instituut voor Sportbeheer en Recreatiebeleid (ISB) startte in 2015 met het Platform Buurtsport en experts een visietraject op om de definitie van buurtsport verder uit te werken tot een handig beleidsinstrument. Het ISB deed in 2014 een onderzoek naar de stand van zaken van Buurtsport in Vlaanderen. Toen werd vastgesteld dat 67 Vlaamse gemeenten aangeven over een buurtgericht sportaanbod te beschikken. In 2017 werd een nieuwe meting uitgevoerd. Hieruit blijkt dat nu 74 gemeenten een buurtsportaanbod hebben. Nog eens 24 gemeenten hebben heel concrete plannen om een dergelijke werking op te starten.

Gezien het ISB de afgelopen jaren verschillende instrumenten (vb. ‘Start to Buurtsport’-infographic, ‘Street Action’-infographic, toolbox ‘Iedereen Kan Spelen’, vormingen en intervisies) heeft ingezet om buurtsport te stimuleren en ondersteunen, is een groei gerealiseerd. Daarnaast zal ISB twee begeleidingstrajecten organiseren voor lokale besturen/buurtsportwerkingen. Het eerste traject zal focussen op de begeleiding van 7 lokale besturen/buurtsportwerkingen in het implementeren van een concrete toeleidingsstrategie van minder kansrijke personen via buurtsport naar een sport- en beweegaanbod met aandacht voor een transversale aanpak. Een tweede traject zal focussen op de begeleiding van 7 lokale besturen/buurtsportwerkingen in het implementeren van een aanpak waarbij maatschappelijke kwetsbare jongeren effectieve taken opnemen bij buurtsportinitiatieven met aandacht voor de ontwikkeling van hun competenties. Ten slotte werd er in de zomer van 2016 een werkboek verspreid over buurtsport en bewegen in de publieke ruimte.

Ook werd in de periode 2015-2016 op aansturen van de strategische structuur sport en armoede ook de **dynamobrochure 'De Open Sportclub'** gelanceerd: de brochure verzamelt heel wat tips en inspirerende voorbeelden voor clubs om een open, toegankelijke en betaalbare sportclubwerking uit te bouwen.

Voorts wordt er via initiatieven als de **social sportcoach**, het faciliteren van laagdrempelig bewegen voor minder kansrijke jongeren op lokaal niveau en competentieontwikkeling van kwetsbare jongeren in de sport verder ingezet op de sportparticipatie van jongeren in armoede.

Sinds 2012 organiseert het Festival van Vlaanderen/Brussel het **project 'Jouw Sleutel'**: een participatieproject in het kader van het Klarafestival, met mensen in armoede als doelgroep. Mensen uit Vlaanderen en Brussel worden toegeleid naar het cultuuraanbod door samenwerking met diverse sociale organisaties en OCMW's. Van de deelnemende OCMW's wordt verwacht dat zij met de mensen in armoede een ruimer traject lopen inzake (cultuur)participatie. Op die manier wordt vermeden dat dit initiatief voor de betrokkenen slechts een eenmalig gebeuren is, maar net een startschot vormt voor duurzame cultuurparticipatie. Rekening houdend met de evaluatie van het evenement in 2016 werd in 2017 een nieuw evenement georganiseerd. Na het aflopen van de impulssubsidie kan het project "Jouw Sleutel" vanaf 2018 verder aanspraak maken op subsidies binnen het kader van de projectoproep participatieprojecten kansengroepen, waarbinnen ook andere gelijkaardige initiatieven gesubsidieerd worden.

Er gaat extra aandacht naar de **publiekswerking van culturele instellingen** om in te zetten op het bereiken van de mensen in armoede. Door overleg tussen de deelnemende culturele organisaties, steunpunten, belanghebbende organisaties en de administratie cultuur, ter uitwerking van concrete acties wordt een impuls gegeven aan het bereiken van personen in armoede in culturele organisaties.

De Lijn en Toerisme Vlaanderen werken samen om via het Steunpunt Vakantieparticipatie toerisme in het bereik van elke Vlaming te brengen. Verder ondersteunt het Steunpunt mensen in armoede voor vakantieparticipatie in bredere zin. Om dit mogelijk te maken werkt het Steunpunt samen met 620 toeristische partners, die gemiddeld 40% korting aanbieden. Het totale netwerk Vakantieparticipatie bereikte intussen de kaap van de 1.700 sociale lidorganisaties. Het Steunpunt Vakantieparticipatie zorgt tevens voor de ondersteuning van Rap-op-stap kantoren. Ten opzichte van 2015 is het aantal Rap-op-Stap kantoren reeds meer dan verdubbeld. Op dit moment zijn er 48 kantoren actief in heel Vlaanderen.

Hoofdstuk 9: Het recht op een inkomen

Waar staan we vandaag?

De bevoegdheden inzake inkomen situeren zich voornamelijk op het federale niveau (sociale zekerheid, sociale bijstand, fiscaliteit, collectieve schuldenregeling). De Vlaamse overheid onderneemt binnen diens bevoegdheden wel een aantal kostencompenserende maatregelen (bv. kinderbijslag, school- en studietoelage, huurpremie…) en zet verder ook in op het automatisch toekennen van rechten om de inkomenspositie van personen te versterken. Die acties zijn terug te vinden onder elk relevant hoofdstuk.

Om zicht te krijgen op de armoedesituatie van een land of regio wordt traditioneel gebruik gemaakt van het armoederisicopercentage: het aandeel personen dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicodrempel. We beschikken nog niet over nieuwe cijfers die gaan over de situatie sinds de goedkeuring van het VAPA. In België ging het volgens de EU-SILC-survey van 2015 (berekend op basis van het inkomen van 2014) voor een alleenstaande om 12.993 euro per jaar of 1.083 euro per maand. Voor een gezin met 2 volwassenen en 2 kinderen ligt de armoederisicodrempel op 2.274 euro per maand. Volgens de meest recente EU-SILC-survey (EU-SILC 2015) leeft 10% van de Vlaamse bevolking in een huishouden met een inkomen onder de Belgische armoederisicodrempel. Dat komt overeen met ongeveer 650.000 personen. Bij de goedkeuring van het VAPA in 2015 bedroeg dit cijfer 10,8% (inkomensjaar 2013). Voor meer cijfers m.b.t. het armoederisico verwijzen we naar de Armoedemonitor 2017.

Het aantal bij de Centrale voor Kredieten aan Particulieren van de Nationale Bank van België geregistreerde personen met betalingsachterstand is de afgelopen jaren gestaag toegenomen: van 2,2% van de meerderjarige bevolking in 2007 tot 2,7% in 2016. Hierbij dient te worden opgemerkt dat in deze cijfers enkel rekening wordt gehouden met kredieten (voor consumptie of hypotheek), maar niet met andere schulden zoals schulden voor huur, energiefacturen, gezondheidskosten, telefoon/internet of fiscale schulden. In de EU-SILC-survey wordt jaarlijks gevraagd naar achterstallige betalingen voor huur of hypotheek, elektriciteit, water of gas, aankopen op afbetaling of een andere lening. In 2014 (EU SILC 2015) leefde 5% van de Vlamingen in een gezin met minstens 1 achterstallige betaling in het afgelopen jaar. Dat komt overeen met ongeveer 310.000 personen. Het percentage personen in een huishouden met achterstallen schommelt sinds 2008 tussen 5% en 6% van de bevolking. Naar huishoudtype hebben leden van eenoudergezinnen en grote gezinnen het vaakst achterstallige betalingen.

Bepaalde schulden staan in rechtstreeks verband met de uitoefening van grondrechten, bijvoorbeeld achterstal betreffende energie en water, ziekenhuisfacturen, schoolfacturen. In 2015 kregen 173.259 gezinnen minstens 1 ingebrekestelling voor niet-betaalde waterfacturen. In 2014 bedroeg dit nog 340.357 gezinnen. Betreffende niet-betaalde energiefacturen gaat het om 253.100 gezinnen in 2016 (in 2014: 244.250 gezinnen). In meer dan de helft van de bij de erkende instellingen voor

schuldbemiddeling opgestarte dossiers in 2015 kwamen schulden voor nutsvoorzieningen en gezondheidszorgschulden voor. Zij vormen de meest voorkomende schulden[13].

In het kader van de schuldhulpverlening werden de **samenwerkingsverbanden tussen CAW's en OCMW's inzake schuldbemiddeling en budgetbeheer verduurzaamd**. De samenwerkingsverbanden doen onder andere gezamenlijk aan preventie en organiseren samen met het **Vlaams Centrum Schuldenlast** (VCS) de Dag zonder Krediet en bijhorende acties om schuldenlast te voorkomen en terug te dringen. Het meerjarenplan 2016-2020 werd goedgekeurd en vormt de basis voor de verdere werking en subsidiëring.

Om tegemoet te komen aan bepaalde kostenposten die kunnen doorwegen op het gezinsbudget van kwetsbare gezinnen, voert de Vlaamse Regering **sociale correcties** door. Dat gaat onder andere over correcties inzake water en energie (zie bv. eerder de 80% sociale correctie inzake de watertarieven), maar ook in andere domeinen worden dergelijke maatregelen genomen (bv. mobiliteit, gezondheid…). Voor meer informatie en een uitgebreid overzicht kan u terecht in de inventaris die werd opgesteld door de werkgroep Sociale Correcties.

[13] Vlaams Centrum Schuldenlast, "Onderzoeksrapport Cijfer- en profielgegevens van de Vlaamse huishoudens in budget- en/of schuldhulpverlening anno 2015", online raadpleegbaar op http://www.vlaamscentrumschuldenlast.be/onderzoek_en_registratie/uitgebreide_registratie.

Hoofdstuk 10: Het recht op gezondheidszorg

Waar staan we vandaag?

Ook een goede gezondheid is een belangrijke voorwaarde om volwaardig te kunnen participeren aan de maatschappij, niet in het minst om een job te kunnen uitoefenen. Als dusdanig kan een slechte gezondheid leiden tot armoede of sociale uitsluiting. Omgekeerd kan armoede een aanzienlijke impact hebben op de gezondheid van mensen. Inzetten op een goede gezondheidszorg in de brede zin is dan ook cruciaal.

Gezondheid

In Vlaanderen stellen we socio-economische verschillen vast inzake levensverwachting en levensverwachting in goede gezondheid. Cijfers tonen aan dat het verschil in levensverwachting op 50 jaar volgens opleidingsniveau bij mannen kan oplopen tot 10 jaar en bij vrouwen tot 4 jaar. Het verschil in uitzicht op een leven in goede gezondheid bedraagt bij mannen 8 jaar en bij vrouwen 7 jaar.

Op de recente gezondheidsconferentie gezonder leven (dec. 2016) werd expliciet gekozen voor de toepassing van het principe van **proportioneel universalisme** door in alle actieplannen en doelstellingen extra te letten op toegankelijke universele werkvormen en campagnes, aangevuld met waar nodig met extra investeringen in het bereiken en op maat werken van maatschappelijk kwetsbare groepen. In alle actieplannen voor gezond leven in een gezonde omgeving wordt gewerkt om deze extra investering in het 'DNA' van alle organisaties en besturen in elke dagelijkse leefomgeving of 'setting' te krijgen. De methodiek '**bewegen op verwijzing'** is een mooi voorbeeld hiervan. Dit project loopt van van 15 december 2015 tot 31 december 2020, met een budget van maximaal 4.544.000 euro en beoogt gezondheidswinst bij volwassenen waarbij de huisarts een verhoogd gezondheidsrisico vaststelde, dat verminderd kan worden door voldoende te bewegen en sedentair gedrag tegen te gaan. 'Bewegen op verwijzing' heeft specifieke aandacht voor maatschappelijk kwetsbare deelnemers door de financiële toegankelijkheid tot het project te verhogen door een verminderde persoonlijke bijdrage en door het wegwerken van sociale en culturele barrières van het beweegaanbod. Zo draagt 'bewegen op verwijzing' bij tot het verkleinen van de gezondheidskloof.

De nieuwe gezondheidsdoelstelling en het actieplan worden aan de Vlaamse Regering en het Parlement voorgelegd medio 2017. De acties die daaruit voortvloeien volgen hetzelfde universele principe van settinggericht werken en specifieke aandacht voor maatschappelijk kwetsbare groepen.

Voor wat betreft de **hernieuwde gezondheidsdoelstellingen voor alcohol, tabak & drugs en voeding & beweging**, is één van de leidende principes dat er bij de concrete uitwerking van de nieuwe gezondheidsdoelstellingen en bij het ontwikkelen en implementeren van nieuwe en bestaande methodieken en acties, meer aandacht zal gegeven worden aan specifieke doelgroepen, waaronder mensen in armoede. Hierbij is het vooral de bedoeling om maximaal in te zetten op samenwerking met bestaande organisaties, zoals verenigingen waar armen het woord nemen, samenlevingsopbouw,

welzijnsschakels, maar ook andere reguliere diensten en zorgverleners die met hun dienst- en hulpverlening de doelgroep bereiken.

In 2015 werd een **vaccinatieteam** opgezet om de vaccinatiegraad bij ondergevaccineerde groepen te verbeteren. Deze actie werd in 2016 voortgezet en uitgebreid naar vluchtelingen.

In het kader van de **conferentie 'De toekomst is Jong'** werden door de werkgroep Jong en Gezond verschillende aanbevelingen om gezondheidsongelijkheid aan te pakken, aangebracht. Daarbij wordt gewerkt op 3 sporen, namelijk:

- een gepast, kwalitatief en toegankelijk aanbod en interventies ingebed in en vertrekkende vanuit de lokale community
- Samen met de (aanstaande) gezinnen een traject te lopen waarin ze zich ondersteund weten in het realiseren van een 'kwalitatief leven'
- Hiertoe een competent systeem te creëren dat de juiste randvoorwaarden schept.

In de eerste plaats zou de toegang tot voldoende en gezonde voeding evident moeten zijn. Toch zijn er nog steeds mensen die hier geen of onvoldoende toegang tot hebben. Dit staat in schril contrast met de hoeveelheid voedsel die verloren gaat in de hele voedselketen, van productie tot consumptie. Daarom zet de Vlaamse Regering ook in op het tegengaan van voedselverspilling in combinatie met de herverdeling van voedseloverschotten naar de meest kwetsbaren uit onze maatschappij. De ondersteuning van de webapplicatie, de **Schenkingsbeurs**, is 1 van de opdrachten van het **expertisecentrum omtrent sociaal aan de slag met voedseloverschotten**.

In 2017 eindigen de **hefboomprojecten "Gezonde voeding bereikbaar maken voor iedereen"** en **"Distributief model voor gezonde voeding. Hefboom voor activering"**. De projecten zullen geëvalueerd worden om vervolgens te bekijken hoe er verder rond dit thema kan gewerkt worden.

Scholen kunnen gezond eetgedrag ondersteunen door van de gezonde keuze ook de gemakkelijke keuze te maken (door in te spelen op zichtbaarheid, beschikbaarheid en variatie van voedingsmiddelen), door educatie rond gezonde levensstijl, en door in te zetten op andere beschermende factoren die kinderen en jongeren in hun groeitraject competenter en sterker maken in het maken van gezonde keuzes (zoals zelfwaardering, positief lichaamsbeeld en mediaweerbaarheid). Tegen het schooljaar 2017-2018 zorgen we voor **bijkomende ondersteuning van scholen in de zorg voor gezonde evenwichtig samengestelde schoolmaaltijden**. Hiertoe breiden we de informatie op de website gezonde school van het Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie en Ziektepreventie (VIGeZ) uit en zorgt VIGeZ voor informatie voor een lastenboek dat scholen kunnen gebruiken in onderhandelingen (met o.a. cateraars) over evenwichtige schoolmaaltijden.

Er is een duidelijk verband tussen psychische problemen en de socio-economische status. Er zijn weinig algemene cijfers beschikbaar, maar uit een studie van Itinera (2013) blijkt onder meer dat 72% van de personen die beroep doen op een OCMW of CAW (Centrum Algemeen Welzijnswerk) een toestand van psychisch onwelbevinden ervaren. 58% van hen kent een milde depressiviteit. 36% ondernam reeds een poging tot zelfdoding, en 20% doet een beroep op de geestelijke gezondheidszorg (GGZ). Dit zijn veel hogere cijfers dan bij personen die geen beroep doen op sociale ondersteuning.

Het **Vlaams Actieplan Geestelijke Gezondheid** is eind december 2016 aan de Vlaamse Regering voorgelegd. De conclusies van het pilootproject "Oog voor elkaar, ook met elkaar' zijn hierin meegenomen. Medio 2017 wordt samen met het Vlaams Netwerk tegen Armoede besproken welke verder initiatieven kunnen genomen worden rond armoede in het kader van de uitrol van het Vlaams Actieplan GG. Alleszins zetten we in het actieplan in op vroegdetectie en interventie. In het kader daarvan zullen we in de verdere uitwerking specifieke programma's gericht op de doelgroep mensen in armoede ontwikkelen. In samenwerking met het RIZIV, de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid en de ziekenfondsen, zal nagegaan worden of een mogelijke implementatie van de eerstelijnspsychologische functie voor heel Vlaanderen realiseerbaar is en of de oprichting van een werkgroep aangewezen is om mogelijke uitrolpisten te bespreken. Ondertussen worden de bestaande projecten verlengd tot 2019. In 2017 starten ook 5 nieuwe projecten op die zich specifiek richten op de doelgroep kinderen en jongeren.

Gezondheidszorg

Er bestaat voor een deel van de bevolking nog steeds een probleem van toegang tot de gezondheidszorg. Zie Armoedemonitor 2017 voor meer cijfers.

In het kader van een **nieuw organisatiemodel eerstelijnsgezondheidszorg** werden in de werkgroep 'Persoon met een zorgnood centraal' voorstellen uitgewerkt rond de toegankelijkheid van de zorg (culturele, financiële, fysieke, sociale). Het helpen realiseren van de persoonlijk gewenste en best mogelijke levenskwaliteit vormt het einddoel van zorg en ondersteuning. Om dit doel te bereiken is een integrale benadering nodig, waarin lijnen, niveaus en sectoren ondergeschikt zijn aan dit doel en waarbij een geïntegreerde zorg wordt geboden. Dit is een belangrijk uitgangspunt voor iedere persoon met een zorgnood, maar komt ook ten goede aan de toegankelijkheid van de zorg voor kwetsbare personen. In de verdere uitwerking zal daarbij bijzondere aandacht aan de samenhang tussen welzijn en gezondheid worden besteed. De organisatie van de eerstelijnsgezondheidszorg staat daarmee niet los van andere ontwikkelingen, zoals de verdere uitbouw van de Huizen van het Kind en het geïntegreerd breed onthaal en het lokaal sociaal beleid. Met andere woorden, het zijn geen toegangspoorten of trajecten die zich naast elkaar ontwikkelen, maar die maximaal op elkaar inhaken met de bedoeling deze integrale benadering en geïntegreerde zorg waar te maken.

De **Vlaamse Sociale Bescherming** (VSB) is een belangrijk instrument om te voorkomen dat mensen omwille van zorgbehoevendheid in een situatie van armoede terecht komen. Los van zijn preventieve functie, is het belangrijk dat enerzijds rechten zoveel mogelijk automatisch worden toegekend en dat regelgeving met betrekking tot VSB voorkomt dat mensen dreigen uitgesloten te worden wanneer ze in een precaire situatie verkeren. In de regelgeving moeten voldoende garanties worden opgenomen hiervoor, zoals het verzekeren van de mogelijkheid om beroep te doen op zorg in situaties van ambtshalve schrapping.

Het **basisondersteuningsbudget** (BOB) is een nieuwe Vlaamse tegemoetkoming die 300 euro per maand bedraagt en bestemd is voor personen met een handicap met een vastgestelde ondersteuningsnood. De tegemoetkoming is een onderdeel van de Vlaamse sociale bescherming, dat ook de Vlaamse zorgverzekering en de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden omvat. In september

2016 is het basisondersteuningsbudget toegekend aan ongeveer 6.000 volwassenen die bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) al langer gekend zijn met een vraag naar ondersteuning, maar nog geen ondersteuning vanwege het VAPH krijgen. In 2017 wordt het basisondersteuningsbudget ook ter beschikking gesteld van minstens 13.250 minderjarigen. Het basisondersteuningsbudget wordt automatisch toegekend, het indienen van een aanvraag is niet nodig.

De overgang naar **persoonsvolgende financiering** voor personen met een handicap heeft tot gevolg dat er een zuiver onderscheid gemaakt wordt tussen zorg- en ondersteuningskosten en woon- en leefkosten. Het is evenwel van belang dat kwetsbare bestaande en nieuwe gebruikers voldoende beschermd worden bij het aanrekenen van woon- en leefkosten. Dit met als doel de nodige garanties te kunnen bieden met betrekking tot de betaalbaarheid van zorg en ondersteuning. Dit wordt voorbereid en opgevolgd binnen de taskforce PVF meerderjarigen en mee opgenomen in de kwaliteitsregelgeving.

Bijlagen

Bijlage 1: Voortgangsrapport VAPA

Bijlage 2: Overzicht van de acties

Bijlage 3: actiefiches